

vr. zkt. man

in de zevende hemel

centrifuge

bedrogen

het hazenpad kiezen

b e s c h o u w i n g

jouw

!

a

a

t

orthotheek

t a a l *b e s c h o u w i n g*

taalmateriaal voor voortgezette tweede taalverwerving

groep 8

Anita Kenbeek

Lies Ravesloot

Els Verschure

illustraties

Gu Zheng

 SWETS & ZEITLINGER
PUBLISHERS

COLOFON

tekst: Anita Kenbeek, Lies Ravesloot & Els Verschure
illustraties: Gu Zheng
omslagontwerp: José Overtoom
layout: Frank Tseng
druk: Bedrijfservice & Support Utrecht bv.

© 1995 ABC Amsterdam
1997 ABC Amsterdam, tweede herziene druk
1998 ABC Amsterdam, derde druk

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

ISBN 90 72271 38 6
Swets bestelnummer 4032.05

INLEIDING

De methodes voor voortgezette tweede taalverwerving bieden geen volledig pakket voor het taalonderwijs aan meertalige leerlingen. In dergelijke methodes is de aandacht vooral gericht op taalbeheersing met het accent op mondeling taalgebruik en mondelinge oefensituaties. Voor tweede taalverwerwers is dat het fundament voor een goede beheersing van het Nederlands. Voor het taalbeschouwingsonderwijs blijft men dan aangewezen op de reguliere taalmethodes. Het taalgebruik in deze methodes is meestal veel te moeilijk voor deze categorie leerlingen. Bovendien wordt veel kennis bekend verondersteld, waardoor een groot aantal lesjes het doel voorbij schiet.

Om die reden is voor de OVB-scholen in Amsterdam-Oost die met een methode voor voortgezette tweede taalverwerving werken dit pakket aanvullende oefeningen samengesteld. Het betreft aanvullend materiaal voor de leerjaren vier tot en met acht. TAALBESCHOUWING is een heruitgave van dit pakket. De oefeningen die in de vorige uitgave te moeilijk bleken, zijn in deze uitgave verwijderd.

TAALBESCHOUWING is geen taalmethode, maar wel een pakket aanvullende oefeningen. Het bestaat uit vijf delen, die bestemd zijn voor groep vier tot en met groep acht. Het is ontwikkeld voor scholen met veel meertalige leerlingen, voor scholen die niet in bestaande methodes willen strepen, voor scholen die geen taalmethode meer volgen en voor scholen die bestaande methodes te moeilijk vinden. Het wordt gebruikt voor meertalige leerlingen, die het reguliere pakket (nog) niet kunnen volgen, als remediërend materiaal en op scholen voor speciaal onderwijs. De uitleg en woordkeus is eenvoudiger dan in reguliere methodes, maar de eindtermen wijken niet af van het reguliere programma.

Achterin het boekje is een overzicht opgenomen van de deelvaardigheden. Er is geen deelleergang spelling opgenomen omdat daar goede afzonderlijke methodes voor bestaan. De delen vier, vijf en zes sluiten met blokindeling en thema's aan bij Allemaal Taal. TAALBESCHOUWING kan echter naast elke methode voor mondeling taalgebruik worden gehanteerd.

De lesjes in groep vier zijn kort. Dit heeft te maken met het AVI-niveau (2) en de motorische schrijfvaardigheid die nog gering is. Daarnaast worden in het materiaal voor het eerste half jaar geen hoofdletters gebruikt omdat de kinderen deze nog niet kennen. Het materiaal sorteert alleen effect als de lesjes mondeling aangeboden worden. Bij de meeste invuloefeningen zijn alternatieven aangegeven, zodat de kinderen de oefeningen na instructie zelfstandig kunnen maken. Nabespreking vergroot het rendement. De sterretjes-oefeningen (*) zijn wat moeilijker en bieden de mogelijkheid om te differentiëren. Voor de groepen zeven en acht zijn aparte modules werkwoorden, woordbenoemen, ontleden en interpunctie opgenomen, die voldoen aan de eindtermen Nederlandse Taal. Deze modules zijn bedoeld als herhalingsstof, maar kunnen ook heel goed een uitgangspunt zijn om de stof te behandelen. Ze kunnen door het hele jaar heen naar keuze worden ingezet.

TAALBESCHOUWING is samengesteld door Anita Kenbeek, Lies Ravesloot en Els Verschure. De illustraties in deze heruitgave zijn van Gu Zheng naar idee van onder andere Louis Alarcon en Bettina IJland.

De tweede druk is herzien op basis van reacties van gebruikers.

1 De schrijver schrijft in zijn schrift. (woordafleiding/werkwoorden)

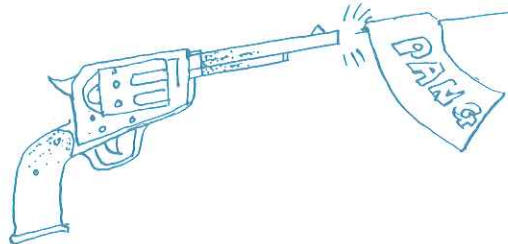
Hieronder zie je een aantal werkwoorden staan.

Bij ieder werkwoord hoort een zelfstandig naamwoord.

Probeer jij eens achter die zelfstandige naamwoorden te komen.

drinken - drank

schieten - schot

1 vangen -

2 vinden -

3 denken -

4 spreken -

5 rekenen -

6 breken -

7 bulgen -

8 beloven -

9 verbieden -

10 wegen -

Bij de volgende werkwoorden moet je maar liefst twee zelfstandige naamwoorden verzinnen.

Het moet *iemand* en *iets* zijn.

schrijven - schrijver - schrift

11 wandelen -

12 tekenen -

13 spelen -

14 jagen -

-

-

-

-

Nu gaan we precies hetzelfde doen, maar dan andersom.

Nu moet je dus bedenken welk werkwoord er bij hoort.

spelletje - spelen

1 vraag -

2 klacht -

3 schrift -

4 gehoor -

5 vergadering -

6 verkoper -

7 felicitatie -

8 drank -

Blok 1

2 Afbreken of inbreken.

(samenstellingen)

Voor sommige werkwoorden kun je een voorzetsel zetten.

Het werkwoord krijgt dan een andere betekenis.

Kijk maar eens:

breken	- <i>af</i> breken	De slopers breken het huis af.
	- <i>in</i> breken	Bij ons is nog nooit ingebroken.
	- <i>onder</i> breken	Als ik praat moet je me niet steeds onderbreken.

Maak jij eens zinnen met de nieuwe woorden.

Gebruik de woordjes die tussen haakjes staan ook in de zin.

1 geven	- <i>aan</i> geven	 (boek)
	- <i>over</i> geven	 (de zieke)
	- <i>op</i> geven	 (je naam)
2 kijken	- <i>af</i> kijken	 (sommen)
	- <i>na</i> kijken	 (je werk)
	- <i>aan</i> kijken	 (die jongen)

Hieronder moet je de hele zin zelf afmaken.

3 maken	- <i>af</i> maken	
	- <i>op</i> maken	
	- <i>na</i> maken	
4 vallen	- <i>aan</i> vallen	
	- <i>af</i> vallen	
	- <i>op</i> vallen	

3 Hoog ... hoger ... hoogst.

(trappen van vergelijking)

Stel je voor: In het park staan drie hoge bomen naast elkaar.

Met behulp van woorden kan je die drie bomen met elkaar vergelijken.

Kijk maar:

Deze boom is *hoog*, die is *hoger*, maar dit is toch wel de *hoogste* boom.

Probeer jij ook eens zulke vergelijkingen te maken in het onderstaande lesje.

1 Mijn zuster is *rijk*.

Mijn neef is, maar mijn opa is toch wel het

2 Gisteren was het *warm*.

Vandaag is het Morgen wordt het het

3 Een uur duurt *lang*.

Een dag duurt Een maand duurt het

4 Ik eet *veel*. Mijn vriend eet, maar mijn tante eet het

5 Mijn vader drinkt *weinig*.

Mijn moeder drinkt nog, maar mijn oom drinkt het

6 Mijn werk was *goed*.

Dat van haar was Maar hun werk was wel het

7 Asterix is *beroemd*.

Mickey Mouse is Donald Duck is het

8

9

10

Ja, bij de nummers 8, 9 en 10 staat niets. Dat klopt.

Hier moet je namelijk zelf iets verzinnen. Doe je best maar.

4 Wie heeft hier de leiding?

(woordenschat)

Hieronder staan de namen van een paar leidinggevende mensen. Jij moet ze straks in de goede zin invullen.

president

koningin

minister-president

rector

directeur

paus

commissaris

commandant

imam

1 Aan het hoofd van de regering staat de

2 Branden worden geblust onder leiding van de

3 Aan het hoofd van een republiek staat een

4 In de r.k. kerk heeft de het meeste te vertellen.

5 De hoofdmeester van het gymnasium noemen we een

6 De heeft de leiding op het politiebureau.

7 De is de baas van een fabriek.

8 Aan het hoofd van een koninkrijk staat een

9 De staat aan het hoofd van een moskee.

Blok 1

5 Hoe vindt hij dat?

(voornaamwoorden)

Piet loopt naar huis. *Daar* gaat *hij* spelen.

Daar zegt iets over *huis*. *Hij* wijst terug naar *Piet*.

Huis en *Piet* worden niet herhaald. Dat staat niet zo mooi.

In het volgende lesje staan ook verwijswwoorden. Ze staan cursief.

Vertel waar ze over gaan, waar ze naar toe verwijzen.

Erik gaat morgen verhuizen. *Dat* vindt *hij* niet leuk. Hij zal naar een andere stad. *Die* is veel groter dan waar hij nu woont. Zijn vrienden zal hij wel missen. Met *hen* heeft Erik altijd veel lol gehad. Ook moet hij naar een andere school. *Daar* krijgt hij natuurlijk weer nieuwe vrienden.

1 *Dat* verwijst naar

2 *Hij* verwijst naar

3 *Die* verwijst naar

4 *Hen* verwijst naar

5 *Daar* verwijst naar

6 Hij of zij.

(voornaamwoorden)

Hier zie je de persoonlijke voornaamwoorden keurig op een rijtje staan:

ik - jij - hij - zij - u - wij - jullie - zij

mij - jou - hem - haar - u - ons - jullie - hen

Vaak kan je in plaats van namen deze woorden gebruiken.

Kijk maar: Ik heb het aan *Piet* gevraagd.

Je kan ook zeggen: Ik heb het aan *hem* gevraagd.

Dat meisje tekent mooi. *Zij* tekent mooi.

In de onderstaande zinnen moet jij de onderstreepte woorden vervangen door persoonlijke voornaamwoorden.

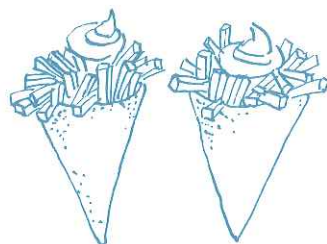
Kies maar uit het rijtje hierboven.

1 *Sofie* is erg verkouden.

2 De laatste tijd is *Mischa* niet ziek geweest.

3 Ik zag *Willem* gisteren bij de dokter.

4 *Zijn vrouw* lag ook ziek in bed.

- 5 De dokter zei, dat Jaap en ik wat gezonder moesten eten.
- 6 Abel en jij eten nooit je bord leeg.
- 7 Die twee meisjes kopen elke dag patat.
- 8 Dat heb ik van Inge gehoord.
- 9 Aram zei, dat hij Debbie en mij gisteren had gezien.
- 10 Ik kom die twee jongens nooit tegen.

7 Tegenstellingen.

(tegenstellingen)

Het tegengestelde van zwart is wit.

Een heleboel woorden hebben een tegenstelling.

Sommige zijn makkelijk, andere zijn weer moeilijk.

Weet jij het tegengestelde van de volgende woorden?

hard	-	lenig	-
mooi	-	wild	-
helder	-	veel	-
binnen	-	vorste	-
boven	-	in	-

* Deze waren vrij makkelijk. Nu komen er moeilijke. Kies maar uit:
 positief - vlot - afwezig - moderne - saai - nationaal -
 export - individu - contra - gewoon - plaatselijk - officieus

- 1 Deze film is niet spannend, maar
- 2 Er waren vijftien kinderen aanwezig en drie
- 3 Gisteren regende het niet overal in het land, maar
- 4 Een groep bestaat uit veel mensen, een is één mens.
- 5 Het is bijzonder als je een hoofdprijs wint, het is als je niets wint.
- 6 Meloenen invoeren in Nederland is import. Kaas uitvoeren naar Engeland is
- 7 Sommige kinderen werken traag. Anderen werken
- 8 Als je de wereldbeker wint, ben je internationaal kampioen.
 Als je de Nederlandse beker wint, ben je kampioen.
- 9 Bij officieel zijn er echte afspraken gemaakt, bij niet.
- 10 Doe toch niet zo negatief, stel je eens op.
- 11 Ik houd niet van ouderwetse stoelen. Geef mij maar
- 12 Bij stemmen is er een aantal mensen pro en
 een aantal

Blok 1

8 Wat hoort hier bij?

(woordenschat)

Sommige woorden hebben een vast werkwoord bij zich.

Hieronder staat een aantal van die woorden.

Probeer jij eens de juiste combinaties te vinden.

Je moet ze steeds per drie bekijken.

Schrijf alle combinaties in je schrift. Kies er dan vijf uit, waar je een zin mee maakt.

afscheid

zetten

de temperatuur

bewijzen

alarm

nemen

een dienst

verkeren

koffie

slaan

in nood

opnemen

de rust

verstoren

paniek

uitbrengen

verslag

zaaien

1 Zilver en goud.

(woordafleiding)

Zilver en goud zijn stoffen. Net zoals hout, ijzer, gips, papier, enz.
Als je deze woorden als bijvoeglijk naamwoord gebruikt,
komt er altijd *-en* achter.

een gouden horloge
een houten deur

Vul nu de goede woorden in op de stippeltjes:

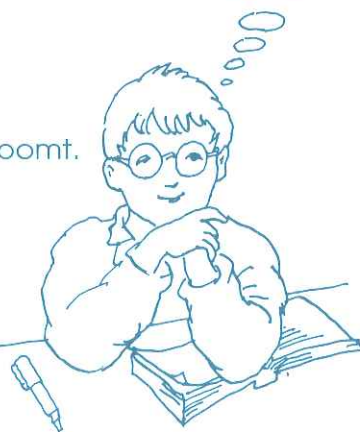
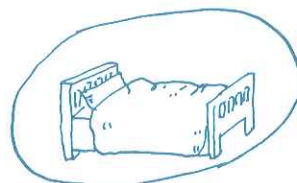
1 steen	Wij hebben een huis.
2 leer	Abe heeft een riem.
3 papier	Wij gebruiken thuis servetjes.
4 gips	Ik heb per ongeluk dat beeldje omgegooid.
5 ijzer	Voor dat raam zitten tralies.
6 katoen	Ik vind broeken het lekkerst zitten.
7 goud	Mijn vader heeft tanden.
8 glas	Ik geef mijn vader morgen een asbak.

2 Vraagt u maar.

(functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Vragen beginnen vaak met een vraagwoord, zoals *wat*,
wanneer, *waarom*. In de volgende zinnen ontbreken
vraagwoorden. Vul de juiste woorden in:

- a ga je vanavond doen?
b Ik ga t.v. kijken.
- a ga je naar kijken?
b Naar een film.
- a heet die film?
b 'Dromen zijn bedrog'.
- a gaat 't over?
b Het gaat over een meisje dat vaak droomt.
- a laat begint het?
b Om acht uur.
- a doe je na die film?
b Dan ga ik lekker dromen in mijn bed.

Blok 2

3 Wie werkt waar.

(woordenschat)

Hieronder zie je een aantal beroepen staan.

Al die mensen werken natuurlijk ergens. Zou jij weten waar?

- 1 Een professor werkt op de
- 2 Een chirurg werkt in een
- 3 Een cipier werkt in de
- 4 Een kastelein werkt in een
- 5 Een dirigent werkt in een
- 6 Een rector werkt op een
- 7 Een minister werkt op het
- 8 Een clown werkt in een
- 9 Een standwerker werkt op een
- 10 Een imam werkt in een

concertgebouw - circus -
universiteit - gevangenis -
markt - moskee - café -
school - ziekenhuis - ministerie

4 Mij of mijn.

(functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Eén woord van de tussen haakjes geplaatste woorden is juist.
Kies de goede uit en schrijf die op.

- 1 Ik kreeg voor (mij/mijn) verjaardag een boek.
- 2 Die pen is niet van (jou/jouw), maar hij is van (mij/mijn).
- 3 (U/Uw) vergeet (u/uw) jas, meneer.
- 4 Is dit (mij/mijn) potlood of is het van (jou/jouw)?
- 5 Hij kreeg voor (hem/zijn) verjaardag een boek.
- 6 Mag ik (jou/jouw) jas lenen, dan mag jij die van (mij/mijn).
- 7 (Mij/Mijn) moeder komt (mij/mijn) afhalen.

5 Synoniemen.

(synoniemen)

Zoals je misschien wel weet, is een synoniem een woord dat hetzelfde betekent. In het onderstaande lesje staan wat schuingedrukte woorden. Schrijf achter de zin een synoniem voor dat cursieve woord.

Je kunt uit de volgende woorden kiezen:

taak - verzameling - stoep - verdieping - overhoring -
muziekschrijver - W.C. - landelijk - bestuur - wereldwijd

- 1 Wij wonen op de derde *etage*.
- 2 Heb jij wel eens van die *componist* gehoord?
- 3 Sommige kinderen worden zenuwachtig als ze een *repetitie* krijgen.
- 4 Kinderen moeten altijd op het *trottoir* spelen.
- 5 Omdat we in een oud huis wonen, is ons *toilet* vaak verstopt.
- 6 Mijn opa heeft een *collectie* postzegels.
- 7 Het Nederlands elftal is een *nationaal* elftal.
- 8 De winnaar van de W.K. is *internationaal* kampioen.
- 9 Wat is jouw *functie* op deze school?
- 10 De *regering* van Nederland wordt om de vier jaar gekozen.

Als je iets niet weet, kun je natuurlijk je woordenboek gebruiken.

6 Raden maar.

(homoniemen)

Bij ieder nummertje staan twee zinnen. Op de plaats van de puntjes moet je in beide gevallen hetzelfde woord invullen. Dat woord betekent in elke zin iets heel anders.

- 1 Weet u de naar het Rijksmuseum?
Ik zoek mijn balpen, want hij is
- 2 Als je valt, doet dat
Ik ben tevreden over je werk.
- 3 Door de strenge was alles bevroren.
Een ander woord voor koning is
- 4 Alle kinderen vandaag op school.
Hij is gymspullen vergeten.
- 5 Het zonnetje schijnt, het is lekker
Als je dat doet, krijg je straf.
- 6 Geef die hond eens een lekker
Dit mes snijdt niet, het is

Blok 2

7 Echt of niet.

(figuurlijk taalgebruik)

Als ik zeg: "Er zit een vuiltje in mijn oog", dan bedoel ik ook dat er werkelijk iets in mijn oog zit. We noemen dit *letterlijk* taalgebruik. Als ik vraag: "Wil je even een oogje in het zeil houden?", dan bedoel ik niet dat je je oog in een zeil moet doen, maar ik bedoel of je even op wil letten. We noemen dit *figuurlijk* taalgebruik.

Bij de zinnen hieronder moet jij steeds zeggen of de zin *letterlijk* of *figuurlijk* bedoeld is.

- 1 Jan was erg blij met zijn nieuwe fiets.
- 2 Piet was in de zevende hemel met zijn rolschaatsen.
- 3 Mijn broer heeft de baard in zijn keel.
- 4 Mijn opa heeft een lange grijze baard.
- 5 In de klas mag je geen lucifers aansteken.
- 6 Houd je hand voor je mond, zo steek je iedereen aan.
- 7 Mijn tante vertelde gisteren een spannend verhaal.
- 8 Frits vertelde in geuren en kleuren wat er gebeurd was.
- 9 Wil jij mij niet zo'n grote mond geven?
- 10 Volwassenen hebben een grotere mond dan kleine kinderen.

8 Vormen.

(woordenschat)

Deze vormen hebben allemaal een naam.

Jij moet het juiste nummer bij de juiste naam zetten.

Hier volgen de namen:

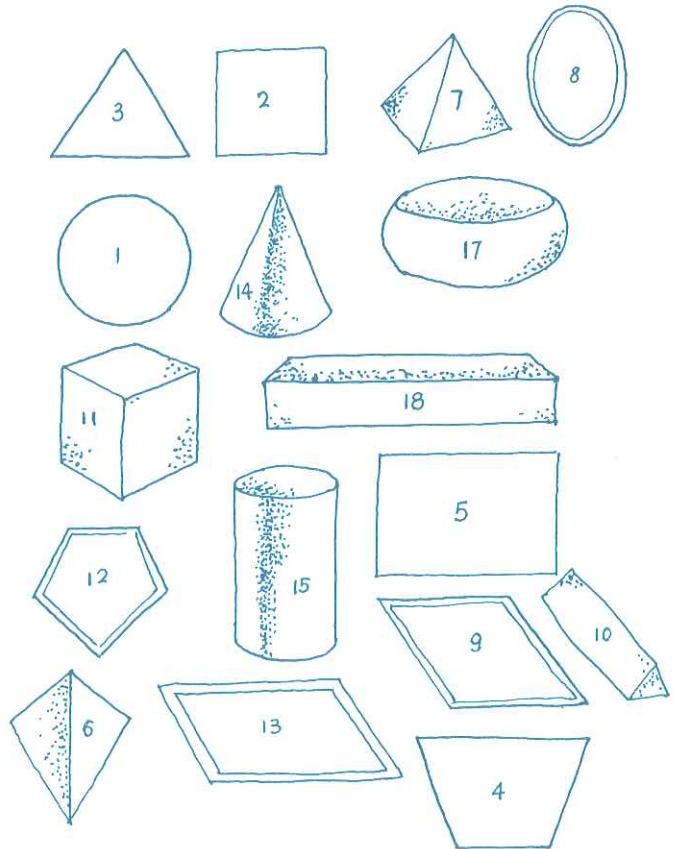
driehoek	kubus
vierkant	vijfhoek
kegel	cylinder
balk	rechthoek
piramide	ruit
prisma	trapezium
bol	vlieger
cirkel	ovaal
parallellogram	

Je doet het zo:

1 = cirkel

2 =

3 = enz.

9 Handig.

(samenstellingen)

Met het woord *hand* kun je heel veel woorden maken.

Kijk maar:

handschoen, handbal, handig, bijdehand,
handwerken, handelen, enz.

Jij gaat dat ook doen met de volgende woorden.

Van ieder woord maak je minstens vijf nieuwe woorden.

Het mogen er ook meer zijn. Daarna kies je twee nieuwe woorden uit en daarmee maak je een zin.

1 school

2 boek

3 hoofd

4 water

5 schoen

6 blad

Blok 3

1 Allemaal woorden. (functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Vul hier woorden in die iets vragen:

- 1 ben jij?
- 2 doe je daar?
- 3 kleur heeft jouw rugzak?
- 4 kinderen zijn al klaar?

De woorden die je hebt ingevuld, noemen we *vragende voornaamwoorden*.

Vul hier woorden in die iets aanwijzen:

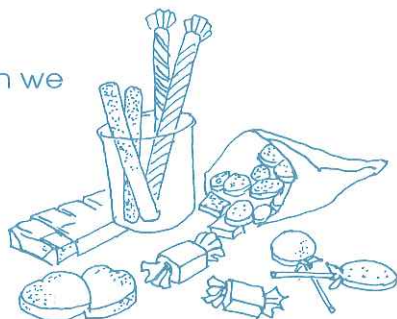
- 1 Dit meisje is groter dan meisje.
- 2 Hebben mensen geen geld?
- 3 boeken zijn van mij.
- 4 Ik wil snoepje hebben.

De woorden die je hebt ingevuld noemen we *aanwijzende voornaamwoorden*.

Vul hier woorden in waaraan je kan zien van wie iets is:

- 1 Mijn pen schrijft mooier dan pen.
- 2 Is dat jas, meneer?
- 3 Mogen we tekeningen afmaken?
- 4 Ik zit graag op kamertje.

De woorden die je hier hebt ingevuld zijn *bezittelijke voornaamwoorden*.

2 Lange woorden maken. (samenstellingen)

Je ziet hier steeds een stukje van een woord.

Kun jij dat woord langer maken?

brand. wordt *brandweerauto*.

Dan maak je een zin waar beide woorden in voorkomen.

Bij een grote brand komt onmiddellijk de brandweerauto aangereden.

Nu jij!

- 1 water.
- 2 haar.
- 3 wind.
- 4 voet.

- 5 kast.
- 6 auto.
- 7 veilig.
- 8 schoen.

- 9 lucht.
- 10 hand.
- 11 zeil.
- 12 tand.

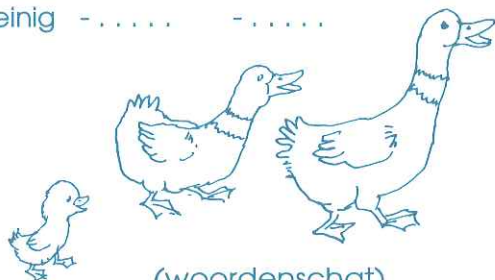
3 Rijtjes maken.

(trappen van vergelijking)

Dit is een rijtje vergelijkingen: *klein - kleiner - kleinst.*

Jij kunt vast ook wel van deze rijtjes maken. Ga je gang maar.

1 hoog	-	-	7 breed	-	-
2 lang	-	-	8 zuur	-	-
3 duur	-	-	9 veel	-	-
4 goed	-	-	10 bekend	-	-
5 oud	-	-	11 gezond	-	-
6 heet	-	-	12 weinig	-	-

4 Kan dat ook anders?

(woordenschat)

Soms hoor je mensen wel eens heel onvriendelijk tegen elkaar praten. Misschien doe jij het zelf ook wel eens. Natuurlijk kun je de dingen die je wilt zeggen ook wel vriendelijk zeggen.

Daar gaan we in dit lesje eens mee oefenen.

Voor aan de regel staat de onvriendelijke manier, daarachter moet jij de vriendelijke manier opschrijven.

1 Kom hier!	Zou je misschien even hier willen komen?
2 Weet ik veel!	
3 Doe ik niet!	
4 Volgende!	
5 Mond dicht!	
6 Hoepel op!	
7 Houd op!	
8 Kan mij 't schelen!	

Probeer er zelf ook eens een paar te verzinnen.
Schrijf ze maar op.

BLOK 3

5 De of het . . . Die of dat. (functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Voor ieder *de* woord kan je ook *die* zetten.

Voor ieder *het* woord kan je ook *dat* zetten.

de stoel - *die* stoel het huis - *dat* huis

de tafel - *die* tafel het mes - *dat* mes

Ga zelf eens verder:

... kast	- ... kast	... telefoon	- ... telefoon
... meisje	- ... meisje	... kind	- ... kind
... pen	- ... pen	... juf	- ... juf
... man	- ... man	... vrouw	- ... vrouw
... raam	- ... raam	... kraan	- ... kraan
... boek	- ... boek	... jongen	- ... jongen
... potlood	- ... potlood	... meester	- ... meester
... poes	- ... poes		

Nu gaan we *die* en *dat* er meteen voor zetten.

... paard	... koe	... kuiken
... schaap	... olifant	... aapje
... tijger	... zeeleeuw	... ooievaar
... kameel	... luipaard	... giraf
... nijlpaard	... zeekoe	... dromedaris
... eekhoortje	... sprinkhaan	... goudvis

6 Van een naar twee. (homoniemen)

Er bestaan woorden die meer dan één betekenis hebben.

Deze woorden noemen wij homoniemen.

Een voorbeeld daarvan is het woordje *bank*.

De ene betekenis is *zitmeubel*.

De andere betekenis is *geldzaak*:

Als ik televisie kijk, lig ik altijd languit op de bank.

Mijn moeder heeft mijn spaargeld op de bank gezet.

Jij krijgt zo ook allemaal woordjes. Ieder woordje heeft twee betekenissen. Zet deze woordjes in een zin, zodat je goed het verschil in betekenis kan zien.

1 licht	4 schat	7 weg
2 bot	5 hoofd	8 bord
3 arm	6 sloop	9 kussen

7 Daarmee doen ze dat!

(voornaamwoorden)

Waar verwijzen de schuingedrukte woorden naar?

De moeder van mijn nicht heet Pam. *Zij* is 35 jaar.
Pam heeft een fiets. *Daarmee* rijdt ze naar haar werk.
Zij werkt in een ziekenhuis. *Dat* doet ze al jaren.

Mijn vader heeft een vriend. *Hij* gaat graag naar *hem* toe.
Ze praten over van alles. *Dat* vinden ze leuk.
Ze gaan vaak in een café koffie drinken. *Dat* is in de stad.

Op zaterdag ga ik naar een feest. *Dan* gaat mijn vriendin mee.
Mijn vriendin heeft een hond. *Die* neemt ze mee.
Ik hoop dat het gezellig wordt. Maar *dat* zal wel.

8 Tegengestelde werkwoorden.

(tegenstellingen)

Veel werkwoorden hebben een tegengesteld werkwoord.
Bijvoorbeeld lachen en huilen. Weet jij de volgende?

spreken en
vallen en
aankomen en
strekken en
repareren en

zinken en
komen en
stijgen en
sparen en
doorgaan en

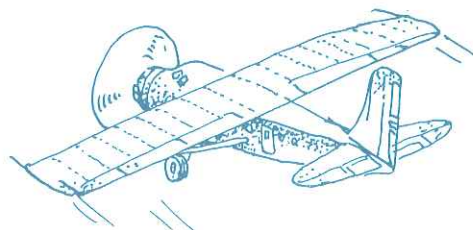
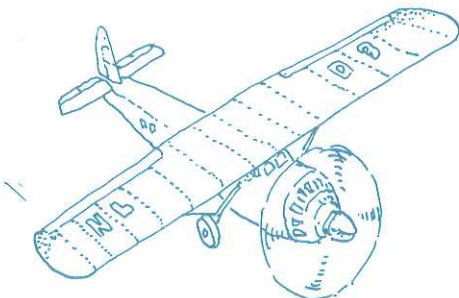

Nu nog een paar moeilijke.
Kies maar uit de volgende werkwoorden:

vrijlaten - dooien - toestemmen - waken -
lossen - eindigen - inspannen - belonen

starten en
slapen en
straffen en
weigeren en

uitrusten en
laden en
vriezen en
opsluiten en

Blok 4

1 De vrouw in het beroep.

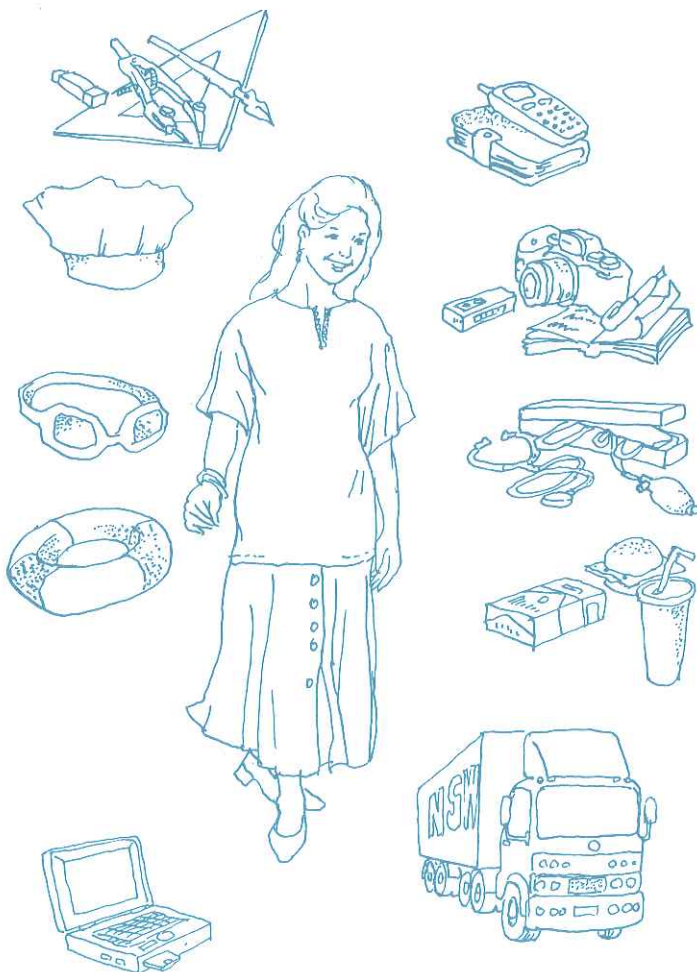
(woordenschat)

Zowel mannen als vrouwen hebben beroepen.
Een vrouw en een man kunnen hetzelfde beroep uitoefenen,
maar toch heeft dat beroep een andere naam.
Kijk maar: een zanger en een zangeres.

Hieronder zie je steeds de mannelijke vorm.

Weet jij de vrouwelijke vorm? Schrijf ze steeds samen op.

1 tekenaar	-	10 dief	-
2 directeur	-	11 zwemmer	-
3 verpleger	-	12 chauffeur	-
4 journalist	-	13 kok	-
5 werkgever	-	14 schrijver	-
6 leraar	-	15 regisseur	-
7 onderwijzer	-	16 acteur	-
8 trainer	-	17 verkoper	-
9 boer	-	18 chef	-

2 **Mijlenver.**

(samenstellingen)

Hieronder zie je een aantal zinnen.

Op de plaats van de puntjes moeten voorvoegsels worden ingevuld.

Je kan kiezen uit de voorvoegsels die hieronder staan.

piep - smoor - splinter - stok - modder - kei -
toren - snik - ellen

1 Ik heb gisteren een nieuwe fiets gekregen.

2 Ik ben verliefd op die jongen.

3 Ik vind vette paling heerlijk.

4 In New York staan hoge flats.

5 Die jongen vertelt altijd lange verhalen.

6 Die oude man trimt nog iedere dag.

7 Op een hete dag lig ik het liefst in het zwembad.

8 Op mijn racefiets kan ik hard rijden.

9 Wij hebben twee jonge katjes gekregen.

3 **Als . . . omdat.**

(zinsstructuur)

Omdat en *als* zijn voegwoorden.

Ze voegen twee zinnen aan elkaar.

In zinnen met *als* en *omdat* komt het werkwoord achteraan te staan:

Ik doe een jas aan, *als* het buiten *regent*.

Ik ben blij, *omdat* mijn tante *komt*.

Maak van de twee zinnen één zin. Gebruik *omdat*.

Ik kan niet komen. Ik voel me niet lekker.

Ik kan niet komen, *omdat* ik me niet lekker voel.

1 Ik ga vroeg naar bed. Ik ben moe.

2 Ik drink geen koffie. Ik vind het vies.

3 Ik eet een boterham. Ik heb honger.

4 Jorg gaat naar de tandarts. Hij heeft kiespijn.

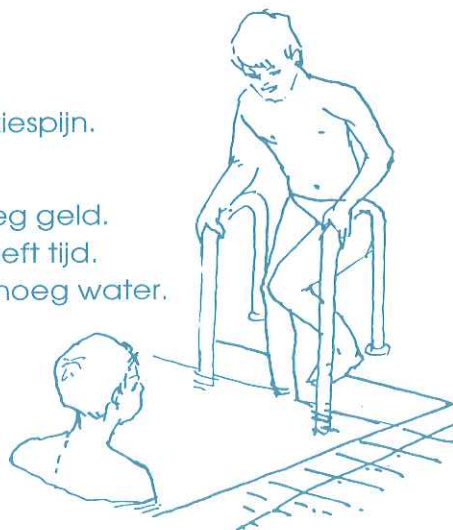
Nu ga je *als* gebruiken.

5 Ik koop een nieuwe fiets. Ik heb genoeg geld.

6 Mijn broer gaat mee zwemmen. Hij heeft tijd.

7 Planten groeien goed. Je geeft ze genoeg water.

8 Ik voel me lekker. De zon schijnt.

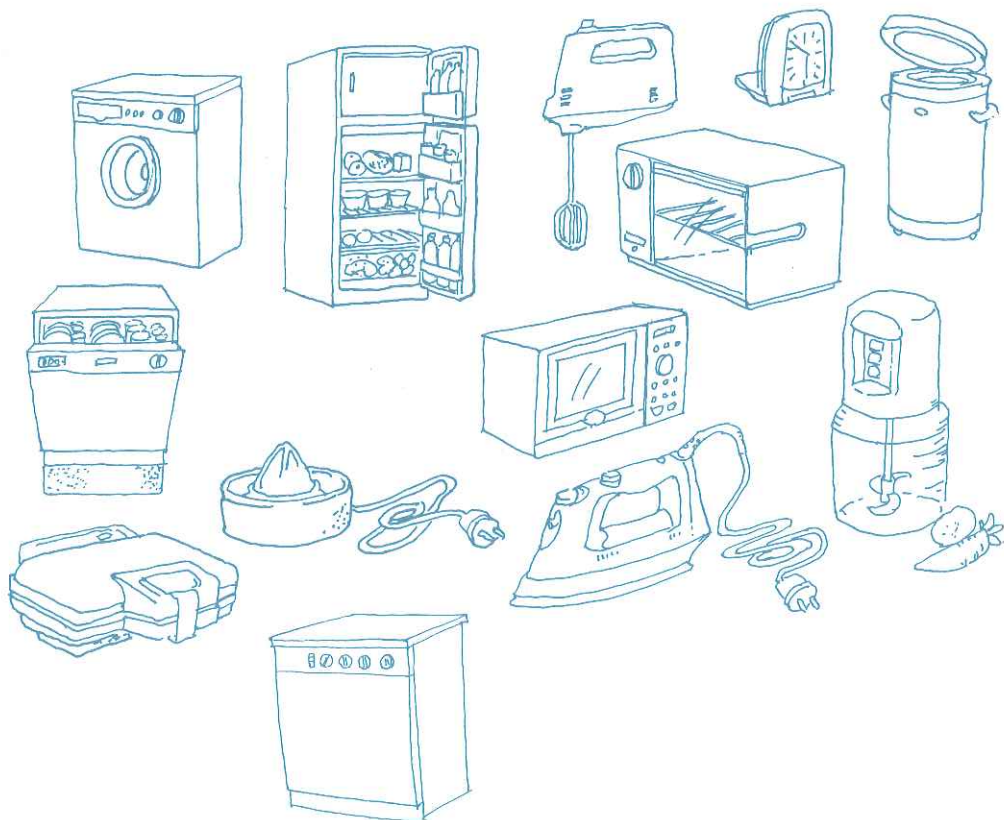
Blok 4

4 Elektrische apparaten.

(woordenschat)

Vul de naam van het apparaat op de puntjes in.

- 1 In de maak je vuile kleren schoon.
- 2 In de wordt de was heel snel droog.
- 3 Vruchten uitpersen doe je met de
- 4 Heel natte kleren maak je bijna droog in de
- 5 Het servies kun je schoonmaken in de
- 6 Met een kun je snel slagroom kloppen.
- 7 Je kunt vlees invriezen in een
- 8 Voeding houdt je langer vers in de
- 9 De tijd lees je af op een
- 10 Vleesgerechten kun je klaar maken in de
- 11 Je kan brood roosteren in de
- 12 Je haalt kreukels uit kleren met een
- 13 In de kun je taarten bakken.

5 Die, dit, dat, deze. (functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Voor ieder woord moet je steeds drie woordjes invullen.

Uit ieder vak kies je er één.

de het die dat deze dit

1 ...	1 ...
2 ... boek	2 ... tafel
3 ...	3 ...
1 ...	1 ...
2 ... schrift	2 ... pen
3 ...	3 ...
1 ...	1 ...
2 ... sommen	2 ... kind
3 ...	3 ...
1 ...	1 ...
2 ... lesje	2 ... potlood
3 ...	3 ...

6 Uitdrukkingen. (figuurlijk taalgebruik)

Uitdrukkingen zijn altijd figuurlijk taalgebruik.

Ze betekenen iets anders dan er staat.

Hieronder staan een paar uitdrukkingen.

Kies jij eens uit wat ze betekenen.

uitdrukkingen:

betekenis:

Voor dag en dauw opstaan Met de kippen op stok gaan Als kat en hond samenleven	vroeg naar bed gaan vaak ruzie maken vroeg je bed uit gaan
Het hazenpad kiezen Het bijltje erbij neerleggen De knoop doorhakken	een beslissing nemen snel wegluchten iets opgeven, iets niet meer doen
Naar iemands pijpen dansen Poolshoogte nemen Met stille trom vertrekken	zonder op te vallen weggaan kijken wat er aan de hand is doen wat iemand zegt

Blok 4

7 Verzamelnamen.

(denkrelaties)

Vee is een verzamelnaam voor boerderijdieren.

Dus een koe, een schaap en een kip behoren tot vee.

Een olifant behoort niet tot vee.

Jij gaat in dit lesje proberen achter de verzamelnaam te komen en je controleert of alle gegeven woorden kloppen.

Je zal zien: een woord klopt er niet.

Daar moet je een ander woord voor zoeken.

verzamelnaam	gegeven woorden	extra woord
vervoermiddel	trein, bus, brug , taxi	metro
.....	Amsterdam, Berlijn, Nice, Praag	
.....	banaan, sla, lof, spruitjes	
.....	pijp, schoorsteen, sigaar, sigaret	
.....	Mars, Venus, Spoetnik, Jupiter	
.....	hyacint, tulp, roos, narcis	
.....	Spanje, Italië, Rome, Polen	
.....	merel, mus, voorn, reiger	
.....	gitaar, viool, molen, drum	
.....	kilo, ons, pond, centimeter	

8 Een gevaarlijk geval.

(woordafleiding)

Achter veel zelfstandig naamwoorden kan je *-lijk* zetten.

Als je dat doet dan krijg je een bijvoeglijk naamwoord.

gevaar - een *gevaarlijk* geval

vriend - een *vriendelijk* mens

Doe jij dat ook eens met de volgende zinnen.

1 kind	een spel
2 koning	een maaltijd
3 zorg	een gezicht
4 ziek	een kind
5 vriendschap	een wedstrijd
6 dood	een ongeluk
7 plaat	een krant
8 dag	een wandeling
9 vijand	een leger
10 mens	een gewoonte

9 De juiste combinatie.

(woordenschat)

Kies uit de volgende woorden het juiste woord om in de zinnen hieronder in te vullen:

een paar

een liter

een tros

een school

een zwerm

een krop

een pak

een kudde

een span

1 "Wil jij voor mij even sla halen?"

2 "En neem dan meteen rijden mee."

3 Als je de straat opgaat, moet je eerst schoenen aantrekken.

4 Voor dat recept heb je water nodig.

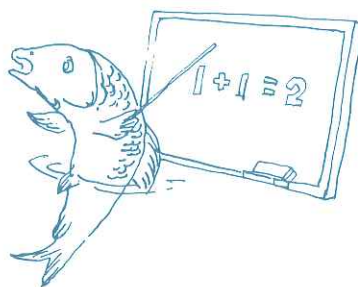
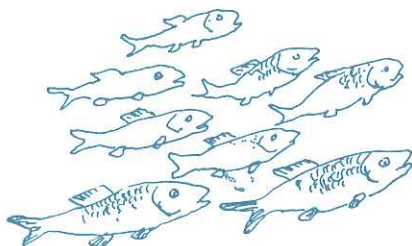
5 In de zee zwemt haringen

6 Ik drink iedere dag melk leeg.

7 Door onze tuin vloog gisteren bijen.

8 Voor de ouderwetse koets liep paarden.

9 De herder zat midden tussen schapen.

Blok 5

1 Uitzoeken maar.

(samenstellingen)

Hieronder zie je een aantal woorden.

Lees ze eerst door en vul ze daarna op de juiste plaats in.

vlijmscherp	muurvast	keihard
broodnodig	piekfijn	vliegensvlug
broodmager	stokoud	splinternieuw
kletsnat	ijskoud	muisstil
peperduur	vuurrood	spotgoedkoop

- 1 Omdat ik door de regen fietste, ben ik nu
- 2 Een Rolls Royce is
- 3 Toen hij aan het liegen was, werd hij
- 4 Die hond is, want hij krijgt nooit te eten.
- 5 In de uitverkoop was alles
- 6 De kinderen zaten naar de juf te luisteren.
- 7 Die glimmende auto is
- 8 Die jongen rende door de gymzaal.
- 9 Het meisje moest leren om haar diploma te halen.
- 10 Toen de verwarming uitviel, werd het in de klas.
- 11 Ik krijg die schroef er niet uit, hij zit
- 12 Mijn zuster zag er uit in haar nieuwe jurk.
- 13 Pas op met dat mes, want het is
- 14 Het is dat die zieke man geholpen wordt.
- 15 Iemand die boven de honderd is, is

2 Weet je dat nog?

(functioneel gebruik v.d. woordsoorten)

Bij ieder *de* woord hoort *die*. Bij ieder *het* woord hoort *dat*.

Ga nu het volgende lesje maken en kijk goed met wat voor woord je te maken hebt.

- 1 Het boek (dat/die) daar ligt, is van de bibliotheek.
- 2 De verhalen (dat/die) daar in staan, zijn erg leuk.
- 3 De bibliotheek (dat/die) in onze buurt is, is erg groot.
- 4 Mijn moeder (dat/die) graag leest, gaat er iedere week naar toe.
- 5 Het verhaal (dat/die) ik het leukste vind, staat achterin.
- 6 De tekeningen (dat/die) er bij staan, zijn knap gemaakt.
- 7 De man (dat/die) ze gemaakt heeft, kan goed tekenen.
- 8 Lezen is een hobby (dat/die) ik erg plezierig vind.

3 Voegwoorden.

(zinsstructuur)

Je gaat steeds van twee zinnen één zin maken.

Daarbij gebruik je een voegwoord. Dat voegwoord staat vooraan. Soms moet je beginnen met het voegwoord, maar soms staat het in het midden van de zin. Doe je best.

- 1 als Je gaat naar de film. Je moet eerst een kaartje kopen.
- 2 want Je mag niet in het diepe. Je hebt geen zwemdiploma.
- 3 omdat Ik blijf vandaag thuis. Ik heb hoofdpijn.
- 4 maar Ik ben niet helemaal lekker. Ik ga toch naar school.
- 5 voordat Ik moet mijn huiswerk afmaken. Ik ga televisie kijken.
- 6 doordat Het dak is er afgewaaid. Het stormde flink.
- 7 maar Ik doe aan elke wedstrijd mee. Ik win nooit iets.

4 Overbodig.

(varia)

Op school hebben we taalboeken en rekenboeken.

In deze zin staat twee keer boeken. Als dit het geval is, mag je één keer het woord **boeken** weglaten.

Daar is wel een manier voor, kijk maar:

Op school hebben we taal- en rekenboeken.

In plaats van het woord **boeken** zetten we dus een streepje. Doe jij hetzelfde met de volgende zinnen.

- 1 Op een groot station heb je meerdere ingangen en uitgangen.
- 2 Na de nachtvorst zijn de opritten en afritten van snelwegen vaak glad.
- 3 Onze slager verkoopt rundvlees en lamsvlees.
- 4 In onze buurt zijn geen aparte wandelpaden en fietspaden.
- 5 De dameskapper en de herenkapper zitten in een winkel.
- 6 De inkoopprijs en de verkoopprijs verschillen van elkaar.
- 7 Kun jij wel de hoofdzaken en de bijzaken onderscheiden?
- 8 Dit plan heeft zowel voordelen als nadelen.

Blok 5

5 Spreekwoorden.

(figuurlijk taalgebruik)

Spreekwoorden zijn vaste gezegdes, die iets anders betekenen dan wat er staat. Spreekwoorden zijn altijd figuurlijk bedoeld.

Hieronder zie je een aantal spreekwoorden.

Zoek jij er eens bij wat ze betekenen.

- 1 De appel valt niet ver van de boom.
- 2 Zoals de ouden zongen, piepen de jongen.
- 3 Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten.
- 4 De hond in de pot vinden.
- 5 Die jongen heeft een aardje naar zijn vaartje.
- 6 De beste stuurman staan aan wal.
- 7 Je moet roeien met de riemen die je hebt.
- 8 Je moet verder kijken dan je neus lang is.
- 9 Ik houd wel even een oogje in het zeil.
- 10 Op de markt is uw gulden een daalder waard.

- a Ik let wel even op.
- b Zoals de ouderen praten, praten de kinderen vaak ook.
- c Als je te laat thuis komt, is het eten vaak op.
- d Die jongen heeft hetzelfde karakter als zijn vader.
- e Je moet het doen met de dingen die je hebt.
- f Alles is hier goedkoper.
- g Zoals je zelf bent, denk je ook vaak dat anderen zijn.
- h Degenen die zelf iets niet hoeven te doen, weten het vaak beter.
- i Dat kind lijkt op haar ouders.
- j Je kan vaak het beste wat dieper nadenken.

6 Maak eens af.

(figuurlijk taalgebruik)

De volgende uitdrukkingen zijn niet af. Kun jij ze afmaken?

Je mag kiezen uit de volgende woorden:

scheppen - praten - knappen - behalen - houden -
verkoopen - kopen - eten - sturen - knopen

1 Een uiltje	7 Een kat in de zak
2 Een overwinning	8 Over koetjes en kalfjes.
3 Een toespraak	9 De kaas niet van je brood
4 Een luchtje	laten
5 Iets in je oren	10 Iemand met een kluitje in
6 Iemand een dreun	het riet

7 Pictogrammen.

(denkrelaties)

Hieronder zie je een aantal pictogrammen.

Dat zijn plaatjes met betekenissen.

Ze hangen meestal op stations of op luchthavens.

Dat is handig, want daar komen veel reizigers,

die de Nederlandse taal niet spreken of lezen.

Weet jij wat deze pictogrammen betekenen?

Weet je het niet?

Kijk dan pas hier:

- het toilet	- bloemenwinkel	- ingang
- de fietsenstalling	- openbaar vervoer	- kaartjesverkoop
- de kapper	- wachtkamer	- herentoilet
- invalidentoilet	- restaurant	- auto/slaaptrein
- uitgang	- informatie	- damestoilet
- parkeerterrein bij	- koffie drinken	- het station

Blok 6

1 Indelen maar.

(samenstellingen)

-isch	-erd	-ing	-ig	-lijk	-aard
.....					
.....					
.....					

Maak de onderstaande woorden langer en zet ze in de juiste kolom.

eng	natuur	haast	eer
gevaar	angst	gierig	leuk
automaat	bots	fantast	persoon
pijn	gift	eeuw	open
grijs	Israël	land	houd
stijg	achter	stout	bang
teken	drift	laf	Belg
flauw	gigant		

2 Woorden afmaken.

(samenstellingen)

In de volgende zinnen zijn sommige woorden niet afgemaakt.

Het is de bedoeling dat jij de woorden afmaakt.

Probeer het eerst eens uit je hoofd.

Als je iets niet weet, kun je onderaan kijken welk er bij hoort.

- 1 De kinderen renden vliegens- over het sportveld.
- 2 Ik wil dol- een keer naar de disco.
- 3 Na die ernstige ziekte was mijn opa brood-.
- 4 Sommige schoenen zijn peper-.
- 5 Wat jij nu zegt, is klink- onzin.
- 6 Ik word knetter- van die moeilijke sommen.
- 7 De coureur reed pijl- over het circuit.
- 8 Mijn broertje is vaak ziek, maar ik ben kern-.
- 9 Die stok- dame doet nog iedere dag gymnastiek.
- 10 Mijn zus heeft een kanarie- trui gekocht.
- 11 De turner stond kaars- naast de brug.
- 12 Je moet mij eens haar- vertellen wat je hebt gedaan.

-gele, -snel, -oude, -klare, -duur, -gek, -gezond,
-graag, -fijn, -vlug, -recht, -mager

3 Beroepen in de bouw.

(woordenschat)

In de bouw heb je verschillende arbeiders.

Kijk maar eens naar het plaatje.

Hoe die beroepen allemaal heten, zie je hieronder:

1 architect

6 stukadoor

2 tekenaar

7 verwarmingsmonteur

3 kraanmachinist

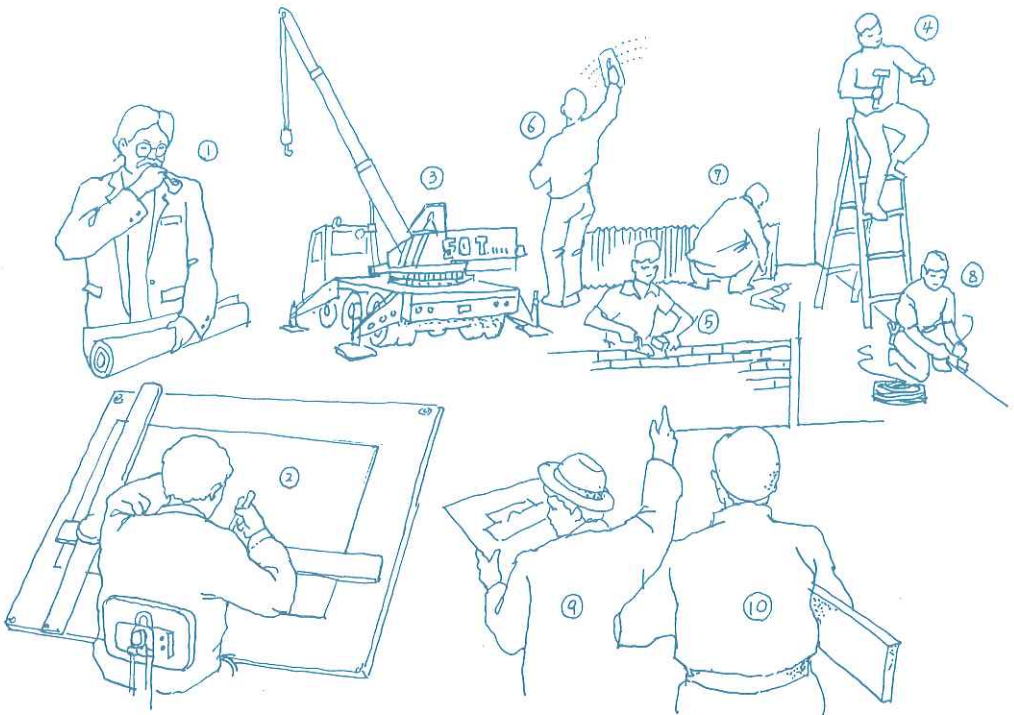
8 elektriciën

4 timmerman

9 aannemer

5 metselaar

10 opzichter

Ga jij nu eens opschrijven, wat deze mensen allemaal doen.

Voorbeeld:

1 De architect bedenkt hoe het gebouw eruit gaat zien en hoe het gebouw ingedeeld moet worden.

2 De tekenaar

Als je iets niet weet, kun je natuurlijk het woordenboek gebruiken.

Blok 6

4 Diedatdiedatdiedatdiedat.

(voornaamwoorden)

Vul zelf het goede woordje in. Je kan kiezen tussen **die** en **dat**.

- 1 Een kind . . . niet goed eet, wordt ziek.
- 2 Een vulpen . . . lekt, schrijft niet mooi.
- 3 Een plant . . . geen water krijgt, gaat dood.
- 4 Het meisje . . . daar loopt, zit bij mij in de klas.
- 5 De vrouw . . . daar zit, is mijn tante.
- 6 Een huis . . . scheef staat, moet worden afgebroken.
- 7 Het liedje . . . zij zingt, klinkt heel vrolijk.
- 8 In Artis is een beest . . . ik heel grappig vind.
- 9 Je hebt niets aan een televisie . . . het niet doet.
- 10 Het tafeltje . . . daar staat,
heeft mijn moeder zelf gemaakt.

5 Het gesmolten ijs.

(werkwoorden)

Van ieder werkwoord kun je een voltooid deelwoord maken.

Voorbeeld:

smelten - het ijs is gesmolten.

Als je dit voltooid deelwoord vóór een zelfstandig naamwoord zet, heb je een bijvoeglijk naamwoord.

Voorbeeld:

gesmolten - het gesmolten ijs.

Dit gaan we nu ook doen.

1 bestellen	Het boek is	Het boek
2 bevriezen	Het water is	Het water.
3 landen	Het vliegtuig is	Het vliegtuig.
4 afbreken	Het huis is	Het huis.
5 verkopen	Onze auto is	De auto.
6 bedreigen	Die man is	De man.
7 maken	De tekening is	De tekening.
8 versturen	De brief is	De brief.
9 verbranden	De takken zijn	De takken.
10 lezen	Ik heb een boek	Het boek.

6 Van klein naar groot.

(denkrelaties)

Hieronder zie je telkens vier woorden staan.

Jij moet de woorden in de goede volgorde zetten.

Je begint steeds bij het kleinste of het laagste of het goedkoopste en je laat het steeds groter, hoger of duurder worden.

- 1 brugklas, universiteit, basisschool, havo
- 2 brommer, auto, fiets, motor
- 3 puber, peuter, kleuter, schoolkind
- 4 regel, woord, alinea, letter
- 5 wind, orkaan, storm, cycloon
- 6 etmaal, uur, dagdeel, minuut
- 7 dorp, gehucht, stad, streek
- 8 stoel, kruk, fauteuil, troon

7 Rijmwoorden.

(figuurlijk taalgebruik)

Er bestaan uitdrukkingen, waarvan de woorden een beetje rijmen.

De eerste letters zijn hetzelfde.

Bijvoorbeeld:

Na het feestje stond alles schots en scheef in de kamer.

Schots en scheef rijmen op elkaar.

Deze uitdrukkingen zijn ook weer een voorbeeld van figuurlijk taalgebruik. Schots en scheef betekent: alles stond rommelig en door elkaar. Probeer jij de volgende uitdrukkingen eens in orde te maken. Je kan kiezen uit:

muis - blauw - vlam - klein - dauw - schande - wind - sprong - klaar

- 1 De driftige man sloeg alles kort en
- 2 Ik stop met mijn werk als alles kant en is.
- 3 Echte boeren staan 's morgens voor dag en op.
- 4 In de storm is het schip met man en vergaan.
- 5 Door schade en is die jongen wijs geworden.
- 6 Sommige kinderen fietsen iedere dag door weer en
naar school.
- 7 Hij staat in vuur en voor dat meisje.
- 8 Bij brandalarm moet je op stel en naar buiten rennen.
- 9 Door de val was zijn lijf bont en

Blok 6

8 Van twee naar een.

(homoniemen)

Sommige woorden hebben twee betekenissen.

Wij noemen dat homoniemen.

Jij krijgt zo steeds twee betekenissen.

Je moet dan raden om welk woord het gaat.

1 niet scherp en een kluif:

2 niet rijk en een lichaamsdeel:

3 een kikker en een smal weggetje:

4 soort ladder en een schop:

5 een spijker en een deel van je vinger:

6 deel van een boom en deel van een boek:

7 meubelstuk en een rij sommen:

1 Knettergek.

(samenstellingen)

Hieronder zie je twee vakken. Uit vak 1 kies je een stukje woord en uit vak 2 kies je een stukje dat er bij hoort.

Als je het hele woord hebt, maak je er een zin mee.

Bijvoorbeeld:

knetter- en -gek wordt **knettergek**.

Ik word knettergek van dit soort lesjes.

vak 1		vak 2	
vuur-	ijzer-	-nieuw	-hard
lood-	poes-	-recht	-zwaar
spiegel-	kaars-	-sterk	-lief
smoor-	vliegens-	-glad	-rood
splinter-	kei-	-vlug	-verliefd

2 Sporten.

(woordenschat)

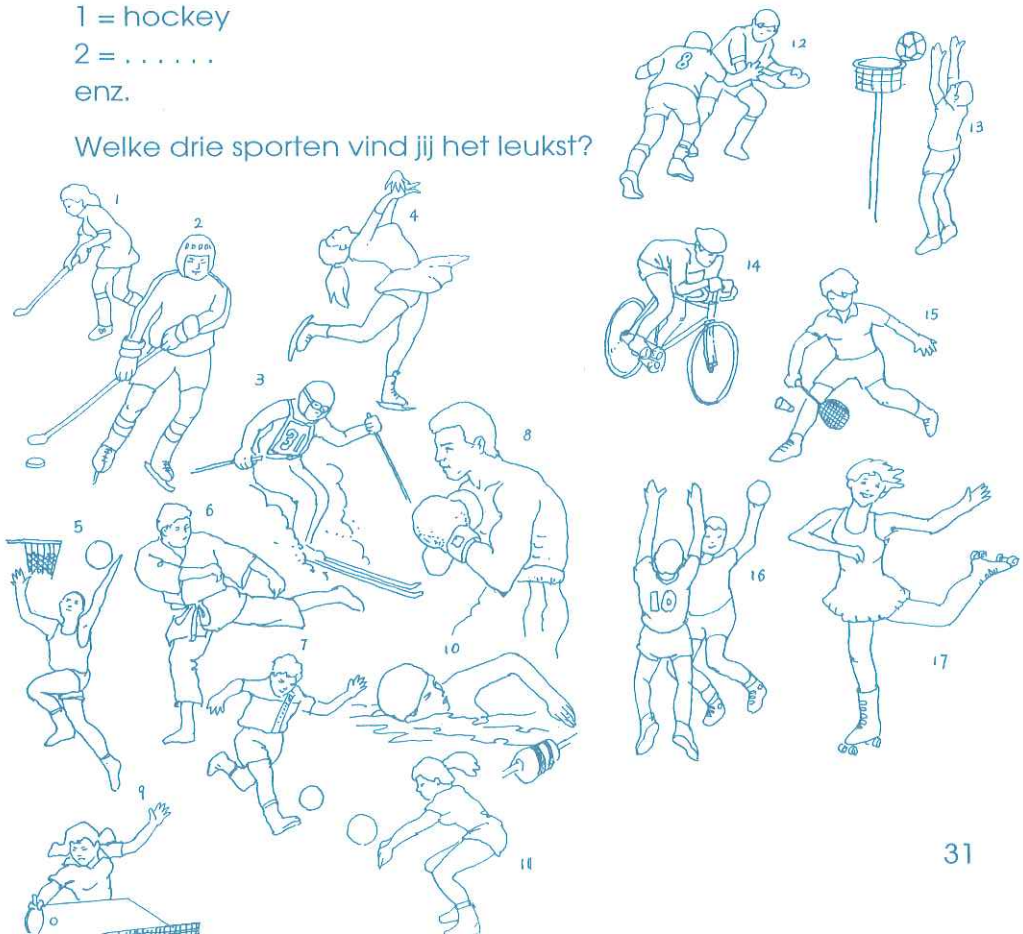
Schrijf bij elk nummer de naam van de sport.

1 = hockey

2 =

enz.

Welke drie sporten vind jij het leukst?

Blok 7

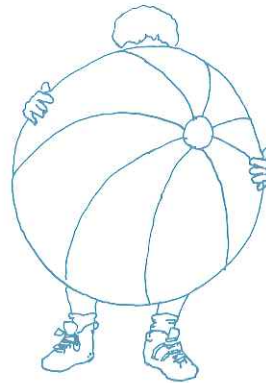
3 Van wie is dat?

(voornaamwoorden)

In het lesje hieronder moet je een van de volgende woorden invullen. Deze woorden heten bezittelijke voornaamwoorden.

haar - ons - zijn - jouw - uw - mijn - jullie - hun - onze

- 1 Deze pen is van mij.
Het is pen.
- 2 Deze koekjes zijn van ons.
Het zijn koekjes.
- 3 Dit lokaal is van ons.
Het is lokaal.
- 4 Die tas is van jou.
Het is tas.
- 5 Die bruine jas is toch van u.
Het is toch jas.
- 6 Die bal is van hem.
Het is bal.
- 7 Die kleurpennen zijn van haar.
Het zijn pennen.
- 8 Die stiften zijn van hen.
Het zijn stiften.
- 9 Die melk is van jullie.
Het is melk

4 Kort maar krachtig.

(figuurlijk taalgebruik)

Voor sommige dingen bestaan uitdrukkingen.

In plaats van een heel verhaal kan je ook een uitdrukking gebruiken.

Bijvoorbeeld:

Piet vertelde een verhaal.

Hij vertelde wat hij had meegemaakt en wie hij had gezien.

Je kan ook zeggen:

Piet vertelde zijn verhaal in geuren en kleuren.

Probeer jij eens achter de volgende uitdrukkingen te komen.
Je kunt kiezen uit:

van de hak op de tak	hutje bij mutje
hoog en droog	tegen heug en meug
wijd en zijd	met raad en daad
heg noch steg	steen en been

- 1 Ik zal je bij dat probleem advies geven en ik zal je ook echt helpen. Ik help je met
- 2 Het kind vertelde zijn verhaal heel rommelig.
Hij vertelde alles door elkaar.
Het kind sprong van toen hij het vertelde.
- 3 In de kleine kamer was er te weinig ruimte.
Iedereen zat dicht op elkaar.
We zaten in die kleine ruimte.
- 4 De vreemdeling kende de weg in de stad helemaal niet,
hij wist niets. De vreemdeling kende in de stad.
- 5 Het kind at heel langzaam haar spruitjes op, ze lustte
ze echt niet. Het kind at haar spruitjes tegen op.
- 6 Het had heel lang niet geregend. Daar klaagden de boeren
erg over. De boeren klaagden. over het weer.
- 7 Toen het ging onweren, zijn we in een hut gaan schuilen.
Wij zaten goed. Wij vinden de regen niet erg,
we zitten hier
- 8 Iedereen wist dat dat gebouw afgebrand was.
De brand was bekend.

5 Wat deed je toen?

(voornaamwoorden)

De verwijswwoorden zijn *cursief*.
Waar verwijzen ze naar?

Ik zag gisteren een jongen, met *wie* ik vroeger vaak ging zwemmen. *Toen* deden we *dat* iedere zaterdag. We gingen met de bus. Bij het zwembad stapten we *er* uit. In het water deden we allerlei spelletjes. *Die* verzon mijn vriend altijd.

Blok 7

6 Krantenafkortingen.

(varia)

In advertenties in kranten worden een heleboel woorden zomaar afgekort. Dat komt omdat je per letter betaalt. Hoe minder letters je gebruikt, des te goedkoper is je advertentie. Je gaat er van uit dat andere mensen wel begrijpen wat je bedoelt. Kan jij de volgende advertenties lezen? Schrijf ze eens voluit op.

ongeh. man zkt. woning
i.h. centr. v.d. stad
hoge huur geen bezw.

vak. bung. t.h. in bos
rust. omg. huur f 100,=
p.p. p.w. tel. 67895

vr. zkt. man
leeft. en huidskl.
onbel.

t.k. aangeb. auto z.g.a.n.
vr. prijs f 3.000,=
Inl. dhr. de Bruin.

bezorg. gevr. i.b.v.
rijbew. voor twee
ocht. p.w.

t.h. huis i.z.g.s.
met overn. kost.
tel. na 18.00 u. 5678

7 Twee woorden voor een.

(synoniemen)

Het komt heel vaak voor, dat twee woorden hetzelfde betekenen. Deze woorden noemen we dan synoniemen. Een voorbeeld hiervan is:
huis en woning.

Je krijgt de volgende opdracht.
Neem een woord uit het eerste vak en
zoek een synoniem uit vak twee.

Vak 1		Vak 2	
modder	<i>onrustig</i>	stap	blubber
<i>modern</i>	opgewekt	schillen	blij
pas	dicht	wijsje	boos
<i>pellen</i>	<i>chaos</i>	troep	gesloten
melodie	klederen	zenuwachtig	nieuwerwets
<i>nijdig</i>	<i>repareren</i>	maken	knoeien

Maak zinnen met de woorden die cursief staan.

8 Weet jij het?

(figuurlijk taalgebruik)

In de volgende zinnen moeten uitdrukkingen worden ingevuld.

Weet jij welke uitdrukking waar moet?

Je kan uit de volgende kiezen:

- taal noch teken	- weer en wind
- rep en roer	- man en muis
- kant en klaar	- dag en dauw
- boe noch bah	- lief en leed

1 De krantenjongen moet iedere dag door zijn kranten bezorgen.

2 Sinds hij verhuisd is, horen we van hem.

3 Het schip is met vergaan.

4 Als je de zonsopgang wil zien, moet je voor opstaan.

5 De twee vrienden hadden jarenlang met elkaar gedeeld.

6 Het kind was zo boos, dat het zei.

7 In sommige winkels kan je maaltijden kopen.

8 Toen wij wereldkampioen waren, was de hele stad in

Blok 8

1 Zoek het voorzetsel.

(samenstellingen)

Soms kan je werkwoorden langer maken door er een voorzetsel voor te zetten. Dan krijgt het werkwoord ook vaak een andere betekenis. Voorzetsels zijn woordjes zoals: op, aan, onder, in, enz.

Probeer jij in de volgende zinnen het juiste voorzetsel bij het werkwoord te zetten.

1 *schrijven*

Je moet je bijtijds op een nieuwe school laten

Als je een werkstuk maakt, moet je niet alles

Wanneer je iets moet onthouden, kun je dat het beste even

2 *blijven*

Op de meeste scholen kan je tussen de middag

In het weekeinde mag ik altijd wat langer

Op sommige scholen moet je voor straf wel eens

3 *houden*

Als ik lekker werk, kan ik moeilijk

Voor controle ging de politie alle auto's

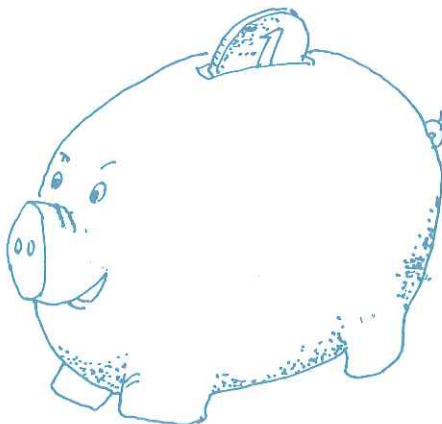
Ik geef niet al mijn geld uit, want ik wil nog wat

4 *kijken*

Ik kan er niet tegen als mensen me lang

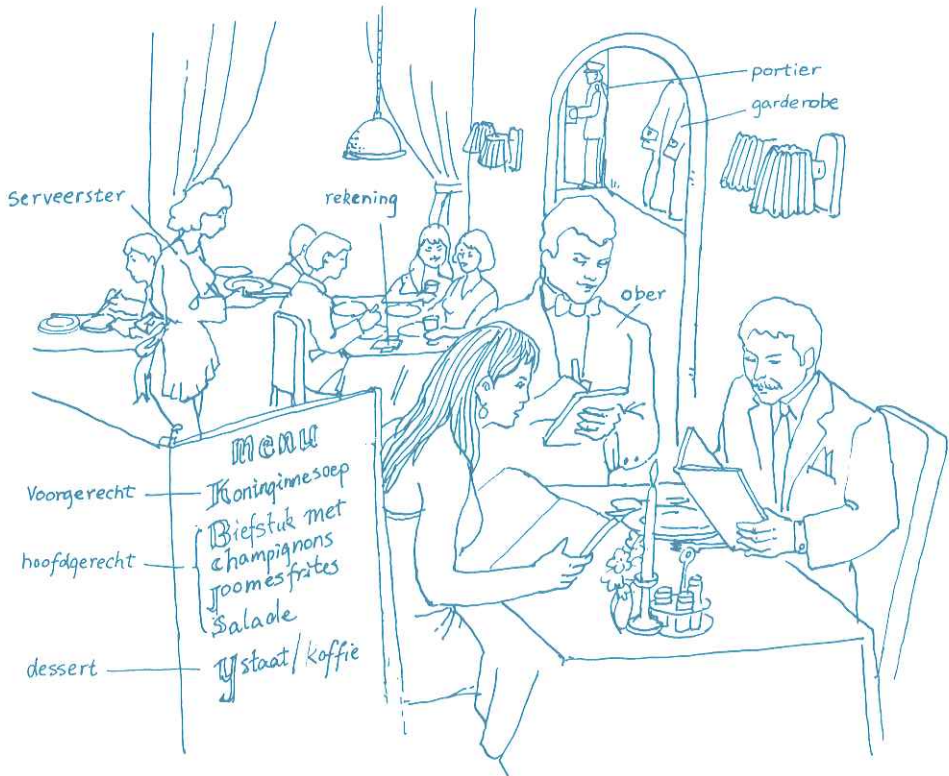
Je moet je werk altijd eerst even zelf voor je het inlevert.

Als je oversteekt, moet je goed

2 In het restaurant.

(woordenschat)

Je ziet hierboven een tekening van een restaurant.

Er staan enkele woorden in geschreven.

Kijk er maar eens goed naar. Hieronder staat een invullesje.

Je moet steeds een van de woorden op het plaatje hierboven invullen. Ga je gang.

Uit eten

Dirk en Annie gaan in een eten. Als ze binnenkomen, worden ze ontvangen door de Ze hangen hun jas op

in de De brengt ze naar hun tafeltje.

Ze krijgen dan een Daar staat op wat je allemaal

kunt Ze kiezen eerst een, dan een en

tenslotte een De komt alles brengen. Als ze

uitgeeten zijn, betalen ze de en ze gaan weer naar huis.

Blok 8

3 Voorzetsels.

In de volgende zinnen staan steeds drie woordjes tussen haakjes. Wij noemen die woordjes voorzetsels.

Eén van de drie is maar goed. Jij moet uitzoeken welke goed is.

- 1 (Aan/Op/Langs) de snelweg loopt een fietspad.
- 2 (In/Door/Tegenover) mijn huis ligt een park.
- 3 (Tussen/Tijdens/Achter) de pauze wordt er vaak gevoetbald.
- 4 (Gedurende/Vanwege/Voor) de lessen mag er niet gepraat worden.
- 5 (Met/Naast/Door) zwemmen doe ik ook aan judo.
- 6 Je kunt kiezen (met/naast/tussen) worst en kaas.
- 7 (Vanwege/Door/Ondanks) het slechte weer gingen we toch op schoolreisje.
- 8 (Vanwege/Naast/Over) het slechte weer gingen we niet buiten spelen.
- 9 Ik ben het niet eens (met/over/op) jouw plan.
- 10 Wat is jouw mening (over/met/tussen) die zaak?

4 Spreekwoorden.

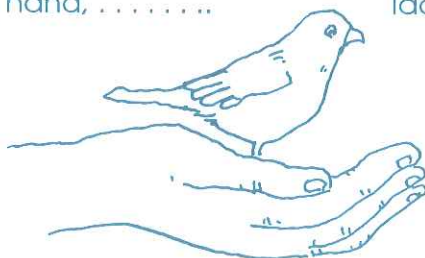
(figuurlijk taalgebruik)

Ken jij al veel spreekwoorden? Vast wel.

Als je een paar spreekwoorden niet weet, kun je ze natuurlijk altijd opzoeken in het spreekwoordenboek.

Probeer jij de volgende spreekwoorden eens in orde te maken.

Zoals de waard is	dan tien in de lucht.
Zoals het klokje thuis tikt,	staan aan wal.
De appel	piepen de jongen.
Zoals de ouden zongen,	vertrouwt hij zijn gasten.
Wie de schoen past,	valt niet ver van de boom.
Blaffende honden	tikt het nergens.
Wie het laatst lacht,	valt er zelf in.
De beste stuurlui	bijten niet.
Wie een kuil graaft voor een ander	trekke hem aan.
Beter één vogel in de hand,	lacht het best.

5 Begrijp jij dit?

(afkortingen)

Krantenafkortingen:

T.k.a. zw/w t.v. z.g.a.n.
Tel. 8624
zat.tussen 19.00 en 20.00 u.

Gevr. oppas voor kind 3 d. p/w
voor f 10,= p.u. Tel. 8764

Hr. 50, b.b.h.h. zkt.
gemeub. kamer. Hoge hr.
geen bezw. Brieven onder
nr. 8 - 176

T.k. gevr. oude munten voor
verz. Geef goede pr. Kom alles
zelf halen.

Vr. 35, zkt vriend(inn)en
voor biosc. bezoek. Lft.
onbel. Op iedere br. wordt
gereag.

Klusjesman b.z.a. voor
allerlei werk o.a. loodg.w.,
timmerw. brief ond. nr. 6 - 241
van dit dagbl.

5 Wat komt er achter?

(samenstellingen)

Je ziet hieronder steeds drie woordjes.
Achter ieder woordje kan hetzelfde achtervoegsel.
Jij moet kiezen welk. Je schrijft dan de nieuwe woordjes op.
Van een woordje maak je een zin.

Kies uit:

1 heuvel. . . -heid
berg. . . -achtig
raadsel. . . -ing

2 hand. . . -zaam
angst. . . -achtig
haast. . . -ig

Kies uit:

3 fatsoen. . . -lijk
gevaar. . . -ing
eer. . . -ig

4 waar. . . -lijk
slim. . . -heid
nieuwsgierig. . . -achtig

Blok 8

7 Wat doe je eigenlijk?

(figuurlijk taalgebruik)

We gaan weer eens figuurlijk taalgebruik oefenen.

Soms hoor of lees je dingen, waarvan je denkt: wat bedoelen ze daar nu weer mee? Intussen heb je al heel wat uitdrukkingen geleerd, dus je komt een heel eind met de volgende zinnen.

- 1 Als iemand een luchtje gaat scheppen, dan gaat die persoon
- 2 Als iemand het Spaans benauwd heeft, dan
- 3 Als je tegen heug en meug eet, dan
- 4 Als iemand de oren van je hoofd praat, dan
- 5 Als je oog groter dan je maag is, dan
- 6 Als je tegen de lamp loopt, dan
- 7 Als je iemand het bloed onder de nagels vandaan haalt, dan
- 8 Als iemand de hele dag in touw is, dan is hij
- 9 Als je ergens met de pet naar gooit, dan doe je
- 10 Als je in de penarie zit, dan heb je

Even herhalen.**WW.1**

Er zijn twee soorten werkwoorden: de klankvaste (zwakke) en de klank veranderende (sterke). Eerst kijken we naar de klank veranderende werkwoorden.

tegenwoordige tijd	verleden tijd
lopen	liepen
kijken	keken
zien	
zijn	
drinken	
worden	
geven	
eten	
slaan	
schrijven	

En hieronder staat een aantal klankvaste werkwoorden. Deze werkwoorden krijgen in de verleden tijd te(n) of de(n) achter de stam.

tegenwoordige tijd	verleden tijd
koken	
betalen	
lachen	
spelen	
leren	
fietsen	
pakken	
maken	
dromen	
praten	
vluchten	

WERKWOORDEN

Alle vormen bij elkaar.

WW.2

Kijk eens naar het volgende rijtje:

koop	(ik-vorm)
koopt	(hij-vorm)
kopen	(wij-vorm)
kocht	(ik-verl. tijd)
kochten	(wij-verl. tijd)
gekocht	(volt. deelwoord)

Maak jij eens net zulke rijtjes met de volgende werkwoorden:

lopen	vinden
lezen	spelen
praten	betalen

De voltooide tijd.

WW.3

Naast de tegenwoordige en verleden tijd, hebben we ook nog de voltooide tijd.

ik loop	- ik liep	- ik heb gelopen.
ik zing	- ik zong	- ik heb gezongen.
ik kijk	-	-
ik roep	-	-
ik val	-	-
ik spring	-	-
ik speel	-	-
ik buk	-	-
ik word	-	-
ik ben	-	-
ik schreeuw	-	-
ik telefoneer	-	-

Alle tijden bij elkaar.

WW.4

tegenwoordige tijd:	Ik loop op straat.
verleden tijd:	Ik liep op straat.
voltooide tijd:	Ik heb op straat gelopen.

De zinnen in onderstaand lesje staan in de tegenwoordige tijd. Jij schrijft ze over, daarna schrijf je dezelfde zin in de verleden tijd en ook in de voltooiden tijd op.

- 1 Ik koop iets bij de bakker.
- 2 Ik fiets naar mijn oma.
- 3 Cees maakt het bord schoon.
- 4 Charles ruimt zijn speelgoed op.
- 5 Het vliegtuig landt op de luchthaven.

Werkwoorden invullen.

WW.5

Vul de juiste vorm van het werkwoord in in de tegenwoordige tijd.

hebben	Gerard een gulden gevonden.
worden	Peter morgen dertien jaar.
lezen	 jij altijd zo snel?
lachen	Wij om een goede mop.
vinden	Mirte aardbeien lekker.
antwoorden	Hans altijd voor zijn beurt.
pakken	Nico zijn kadoetje uit.
worden	Ik later misschien piloot.

Werkwoorden invullen.

WW.6

Vul de juiste vorm van het werkwoord in in de verleden tijd.

drinken	Kato een glas melk.
geven	Sjoerd zijn moeder een zoen.
praten	Merel de hele dag door.
schrijven	Oscar het goede antwoord op.
wedden	Debbie om een gulden dat Ajax zou winnen.
vluchten	De mensen voor het onweer.
dragen	De verhuizers de zware kist naar boven.
dromen	Sommigen van ons de afgelopen nacht.

WERKWOORDEN

Voltooide tijd.

WW.7

Vul het juiste voltooid deelwoord in.

Kijk eerst naar de verleden tijd om te weten
wat de laatste letter is:

speelde - gespeeld

pakte - gepakt

maken	Wij hebben een lange wandeling
bewegen	De fotograaf heeft zijn camera
wandelen	Wij hebben in het park
lachen	De meisjes hebben gisteren enorm
schrijven	Ik heb mijn tante een brief
spelen	We hebben gisteren iets langer buiten
rekenen	We hebben vandaag niet
pakken	Wie heeft mijn pen
luisteren	De leerlingen hebben naar een verhaal
zijn	Wij zijn naar school

Van voltooid deelwoord naar bijvoeglijk naamwoord.

WW.8

Je kunt heel makkelijk van een voltooid deelwoord
een bijvoeglijk naamwoord maken.

Kijk maar:

Het glas is gebroken.	- Het gebroken glas.
Het probleem is opgelost.	- Het opgeloste probleem.

Nu jij:

1 Het blaadje is gescheurd.	- Het
2 De boeken zijn gelezen.	- De
3 Het bezoek wordt verwacht.	- Het
4 De man is gearresteerd.	- De
5 Het verhaal is geschreven.	- Het
6 De tas is ingepakt.	- De
7 De plannen zijn gemaakt.	- De
8 De bank is overvallen.	- De

Kiezen maar!

WW.9

Kies steeds het juiste antwoord.

1 Het boek is	A bestelt
B besteld
C besteldt
2 jij beroemd?	A wordt
B word
C wort
3 Wat hij daarmee?	A bedoeld
B bedoelt
C bedoeldt
4 je broer dat boek mooi?	A vindt
B vind
C vondt
5 Het probleem is	A opgelosd
B opgelost
C opgelosdt
6 De dieven weg.	A vluchte
B vluchtte
C vluchtten
7 Verleden week wij veel.	A praten
B praatte
C praatten
8 De misdadiger heeft zijn daad	A bekend
B bekennt
C bekendt
9 Wij zijn pas	A verhuisd
B verhuist
C verhuizd
10 De kachel de hele dag.	A brande
B brandde
C brandden

WOORDBENOEMEN

BASISSTOF

Oh . . . ja!

WB.1

Dit is een zin:

Het kleine kind speelt op straat.

In deze zin staan zes woorden. Ieder woord heeft een naam.

Een aantal namen ken je al. Wij zetten ze even op een rijtje:

lidwoord - zelfstandig naamwoord - bijvoeglijk naamwoord -
werkwoord - voorzetsel

Vul de volgende rijtjes eens aan:

lidwoorden	de, . . . ,
zelfst. n.w.	huis, Miep,
bijv. n.w.	hoge, nieuwe,
werkwoorden	lopen, kijken,
voorzetsels	in, op,

Combinaties maken.

WB.2

Wij gaan wat woordsoorten aan elkaar plakken. We nemen:

het lidwoord, het bijvoeglijk n.w., het zelfstandig n.w.

de	kleine	jongen
het	grote	huis

Ga eens verder:

.		
.		
.		

In de volgende zinnen staan ook van deze combinaties.

Schrijf de zin over en onderstreep de combinatie.

1 Ik zie een klein kind spelen.

2 De nieuwe schriften liggen op tafel.

3 De boot vaart over de woeste rivier.

4 De eenzame vrouw zit vaak thuis.

5 Er wordt een nieuw televisieprogramma uitgezonden.

Namen geven.**WB.3**

Benoem de woorden in de volgende zinnen.

Doe het zo:

Jan kijkt naar de televisie.

Jan = z.n.w. de = lidw.

kijkt = w.w. televisie = z.n.w.

naar = vzs.

- 1 Het kleine poesje speelt met een bal.
- 2 De houten tafel staat in de schuur.
- 3 Amsterdam is een mooie stad.
- 4 Grote jongens hebben grote schoenen.
- 5 Kenneth zit aan de waterkant.
- 6 Herman heeft een leren bal gekregen.

Nogmaals woordbenoemen.**WB.4**

- 1 De grote hond heeft een kind gebeten.
- 2 De kinderen hebben ijsjes gekocht.
- 3 Aan de rand van Amsterdam ligt een bos.
- 4 In de bioscoop draait een goede film.
- 5 De telefoon rinkelt de hele dag.

WOORDBENOEMEN

UITBREIDINGSSTOF

Er zijn natuurlijk nog veel meer woordsoorten.
Deze gaan we nu verder leren.

Het aanwijzend voornaamwoord.

WB.5

Dit zijn woorden die iets aanwijzen bijvoorbeeld:
dit huis, *deze* boeken, *dat* kind, *die* mensen

A Vul eens een aanwijzend voornaamwoord in:

Wil jij jassen even ophangen?

Ik vind boek saai.

. . . . kinderen vervelen zich.

Ik begrijp lesje niet.

En ik begrijp sommen niet.

. . . . week ga ik heel hard werken.

B Zet een zelfst.n.w. achter het aanwijz.v.n.w.:

die die

dat dat

deze deze

dit dit

En andersom:

. . . . klas kopje

. . . . schoenen pen

. . . . lesje potlood

. . . . bril kast

Het vragend voornaamwoord.

WB.6

Vragende voornaamwoorden zijn: **wie - wat - welk - wat voor.**

Het vragend voornaamwoord staat aan het begin van een vraag.

A Zet eerst maar eens iets op de stipjes:

. weet waar mijn pen is?

. ben jij te laat?

. broek vind jij het mooist?

. rijdt deze tram naar toe?

. laat is het?

De volgende vragende voornaamwoorden heb ik gevonden: . . .

B Zoek uit het volgende lesje de aanwijzende en vragende voornaamwoorden. Schrijf de zinnen over en onderstreep ze met verschillende kleuren.

- 1 Wie heeft dit gedaan?
- 2 Deze jongen wil dat boek lenen.
- 3 Waarom heeft dat meisje die broek gekocht?
- 4 Wie wil deze tekening hebben?
- 5 Welke huizen komen naast dit station te staan?
- 6 Waar is dat gebeurd?
- 7 Wanneer komt die meneer op bezoek?
- 8 Wie weet wat dit woord betekent?

Het persoonlijk voornaamwoord.

WB.7

Hieronder zie je alle persoonlijke v.n.w.:

ik	mij
jij (je)	jou
hij	hem
zij (ze)	haar
u	u
wij	ons
jullie	jullie
zij (ze)	hen

Zoek ze maar op in het onderstaande lesje:

- 1 Jij vraagt nooit iets aan mij.
- 2 Heeft u iets aan haar gevraagd?
- 3 Zij heeft ons in de maling genomen.
- 4 Jullie moeten ons niet altijd plagen.
- 5 Wij hebben hem uitgenodigd.
- 6 Moet je mij of hem hebben?
- 7 Wilt u haar even opbellen?
- 8 Gaan jullie met ons mee?

WOORDBENOEMEN

Benoem de woordsoorten.

WB.8

Je kunt kiezen uit:

lidwoord - zelfst. n.w. - bijv. n.w. - vsz. -
aanw. v.n.w. - vrag. v.n.w. - pers. v.n.w.

- 1 Deze baby moet in dat bedje liggen.
- 2 Wie weet waar dat boek is?
- 3 Wij gaan tot die bomen rennen.
- 4 Hoeveel boeken heb jij thuis?
- 5 Waarom ga jij met de tram?
- 6 Wilt u mij een hand geven?

Het bezittelijk voornaamwoord.

WB.9

De bezittelijke voornaamwoorden vertellen je van wie iets is,
bijvoorbeeld: Dit is mijn boek. Dat is uw jas.

Dit zijn de bezittelijke voornaamwoorden:
mijn - jouw - zijn - haar - uw - onze - jullie - hun

A Vul eens een bezittelijk voornaamwoord in:

- 1 Ik heb boeken vergeten.
- 2 Heb jij tanden gepoetst?
- 3 Hij heeft zusje geplaagd.
- 4 Zij heeft gisteren huiswerk niet gemaakt.
- 5 U moet jas daar ophangen.
- 6 Wij hebben fietsen schoon gemaakt.
- 7 Jullie moeten schriften inleveren.
- 8 Zij ruimen kamer niet zo vaak op.

B Achter elk bezittelijk voornaamwoord staat altijd
een zelfstandig naamwoord.

Zoek eens de bezittelijke v.n.w..

Schrijf de zinnen over en onderstreep ze.

- 1 Waar is mijn pen toch gebleven?
- 2 Heb jij zijn jas aangetrokken?
- 3 Mijn moeder heeft gisteren haar arm gebroken.
- 4 Zijn broek lijkt heel erg op mijn broek.
- 5 Heeft u onze boeken gezien?

C Hier zie je een aantal woorden.

Je hebt al geleerd hoe je deze woorden noemt.

Zet ze eens op de goede plaats in het schema:

mijn - dat - waarvoor - jouw - mij -

die - jij - wat - deze - waarom - wij

vragend.v.n.w.	bezit. v.n.w.	aanwijz.v.n.w.	pers.v.n.w.
.....			
.....			
.....			

Telwoorden.

WB.10

Alle woorden die met tellen te maken hebben,
zoals: twee, vier, tien, eerste, tiende, achterste, voorste,
verschillende, enz.

Waar zijn de telwoorden?

Twee kinderen zaten op de voorste stoelen. Op de achterste
rij zitten tien meisjes. Ik heb drie keer niet gezwommen.
Enige weken geleden hebben we vier leeuwen gezien.
Op de eerste april worden er veel grapjes gemaakt.

WOORDBENOEMEN

Voegwoord.

WB.11

Woorden die twee dingen aan elkaar plakken, noemen we voegwoorden. Jan *en* Piet. De jongens *en* de meisjes.

Wil je kaas *of* jam? Zal ik koffie *of* thee zetten?

De woorden *en* en *of* zijn voegwoorden.

Er zijn ook woorden die twee zinnen aan elkaar plakken:

Ik ga weg, *maar* mijn zus blijft thuis.

Hij neemt zijn paraplu mee, *omdat* het regent.

Ga je mee *of* blijf je thuis?

Zoek ze zelf eens op en onderstreep ze:

1 Ik ga naar huis, want ik voel me niet lekker.

2 Appels en peren zijn vruchten.

3 Ik maak nooit ruzie, omdat ik daar niet van hou.

4 Ga je vanmiddag zwemmen of ga je voetballen?

5 Omdat zij de rekening niet betaald hadden, is de telefoon afgesloten.

6 Ik dek de tafel, terwijl mijn zusje kookt.

Maak zelf een zin met de volgende voegwoorden:

omdat - doordat - en - maar - terwijl

Het betrekkelijk voornaamwoord.

WB.12

Betrekkelijke voornaamwoorden zijn woorden die terug wijzen naar een ander woord.

Bijvoorbeeld:

De jongen, die Het meisje, dat

Huizen, die oud zijn, worden gesloopt.

Het boek, dat ik lees, is spannend.

Waar staan ze?

1 De kinderen, die hier zijn, mogen mee doen.

2 De koekjes, die in het trommeltje zitten, zijn het lekkerst.

3 Het kind, dat daar staat, komt bij ons in de klas.

4 Ik wil de boeken hebben, die daar staan.

Het onbepaald voornaamwoord.

WB.13

Dit zijn woordjes, die niet echt duidelijk zijn, zoals:
men, iemand, iets enz.

- 1 Wie heeft er iets gedaan?
- 2 Is hier iemand aanwezig?
- 3 Men zegt, dat je daar niet moet komen.

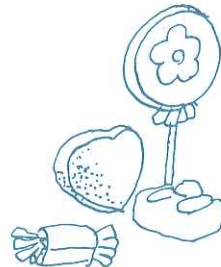
Het bijwoord.

WB.14

We hebben nu nog wat woordjes over.
Die zeggen iets over de tijd: *vroeger, later, toen, eerst, nu, altijd.*
Of woordjes die iets versterken: *heel, erg, ontzettend.*
Woordjes die iets ontkennen of bevestigen: *nooit, niet, geen, wel, zeker, juist.*
En woordjes die iets zeggen over je toestand: *blij, verdrietig, boos, vrolijk, gelukkig.*
Al deze woordjes noemen we bijwoorden.

Zet een streep onder de bijwoorden.

- 1 Mijn dokter is aardig.
- 2 De kinderen zijn vandaag erg lief.
- 3 Ik heb het niet aan jou gevraagd.
- 4 Ik lust geen snoep.
- 5 Ben jij wel eens verliefd?
- 6 Later ga ik samenwonen.
- 7 Ik heb nooit gesurfd.
- 8 Vroeger vond ik spruitjes vies.

OEFENLESJES

Artis

In Amsterdam staat een dierentuin. De naam van die dierentuin is Artis. In Artis zijn vele dieren. Er zijn grote dieren en kleine dieren. Giraffen, olifanten en nijlpaarden zijn grote dieren. De beesten in Artis leven in hokken. Zij worden goed verzorgd.

WOORDBENOEMEN

Het Rijksmuseum

Op het Museumplein staan drie musea. Eén is het Rijksmuseum. In dit museum hangen veel schilderijen, maar er is nog meer. Je kan er ook oude bedden zien. Er is ook een schatkamer. Daar liggen gouden en zilveren voorwerpen. Er is ook een zaal, waar oude poppenhuizen staan. Je kan daar best uren rondlopen.

Het Stedelijk museum

In het Stedelijk museum laten ze je moderne kunst zien. Er zijn schilderijen die er altijd hangen. Maar er zijn ook tentoonstellingen. Dan kiezen ze een schilder uit. Al zijn werk wordt dan tentoongesteld. Soms moeten de schilderijen uit andere landen komen. Die worden dan voorzichtig met een vliegtuig vervoerd.

Sporten

Veel schoolkinderen sporten vaak. Sporten is gezond. Sommige kinderen zijn lid van een sportclub. Zij moeten dan trainen en wedstrijden spelen. Je kan ook sporten als je geen lid bent van een club. Soms organiseert de school sportactiviteiten. Maar in de sporthallen kun je vaak op woensdagmiddag gratis sporten.

Het Amsterdamse Bos

Aan de rand van Amsterdam ligt een bos. In dat bos is veel te doen. Je kunt er wandelen, trimmen, vissen en luieren. Midden in het bos staat een kinderboerderij. Je kunt daar dieren bekijken en wat drinken. In het Bosmuseum, dat er naast ligt, is een tentoonstelling. Daar kun je zien welke dieren er in het bos leven en welke planten er groeien.

Uitgaan

Mensen willen zich 's avonds wel eens vermaken. Als je geen zin hebt om naar de televisie te kijken, dan kun je de stad in gaan. Je kunt naar een bioscoop gaan. Maar je kunt ook gaan dansen in een discotheek. Als je gewoon rustig iets wilt drinken, kun je naar een café gaan. Natuurlijk kun je ook een wandeling langs de grachten maken. Die zijn 's avonds verlicht.

BASISSTOF

Herhaling.

ONT.1

Vorig jaar heb je geleerd hoe je de zinskern uit een zin kunt halen. Weet je het nog? Je maakt de zin vragend en dan komt de zinskern vooraan.

De bakker bakt lekker brood. Bakt de bakker lekker brood?

Maak de volgende zinnen eens vragend en onderstreep de zinskern.

- 1 Mijn moeder bakt een lekkere cake.
- 2 De fietsen staan in de stalling.
- 3 De kachel brandt de hele dag.
- 4 Jan weet niet waar Maastricht ligt.
- 5 De meisjes staan te praten.

De zinskern.

ONT.2

De zinskern bestaat uit twee zinsdelen, namelijk het onderwerp en de persoonsvorm.

Het onderwerp is het ding of de mens.

De persoonsvorm is wat er gebeurt.

onderwerp	persoonsvorm
het kind	speelt
de boot	vaart
de man	
.....	huilt
.....	
.....	
.....	

Op zoek.

ONT.3

Zoek in de volgende zinnen het onderwerp en de persoonsvorm.

- 1 Onze hond eet altijd brokjes.
- 2 Ik denk aan mijn vriendinnetje.
- 3 De politieagent bekeurde de foutparkeerder.
- 4 Gisteren zijn we naar de film geweest.
- 5 Mijn tante leest veel boeken.
- 6 Op het dak staat een schoorsteen.
- 7 Deze plant bloeit altijd in april.
- 8 De overvaller vluchtte met een auto weg.

UITBREIDINGSSTOF

Het gezegde.

ONT.4

Ieder zinsdeel heeft een naam. Wij gaan die namen nu leren. We beginnen met een makkelijke. We halen uit iedere zin alle werkwoorden.

Alle werkwoorden bij elkaar noemen we het gezegde.

Kijk maar:

Ik ga naar school.	ga is het gezegde.
Ik heb soep gegeten.	heb gegeten is gezegde.
Ik zou wel willen komen.	zou willen komen is gezegde.

Haal het gezegde (gez.) uit de volgende zinnen:

- 1 Louis koopt een brood.
- 2 Daarna gaat hij naar huis.
- 3 Daar smeert hij drie boterhammen.
- 4 Hij eet ze achter elkaar op.
- 5 Nu is zijn buik weer gevuld.
- 6 Hij had namelijk erge honger gekregen.
- 7 Hij had de hele dag gefietst.
- 8 Straks gaat hij weer lekker eten.

In de volgende zinnen is nergens het gezegde ingevuld. Dat mag jij doen.

- 1 Boris graag naar school.
- 2 Hij van aardrijkskunde.
- 3 Zijn werk hij keurig netjes.
- 4 Dat niet altijd zo
- 5 Vroeger hij vaak slordig
- 6 Maar dat nu
- 7 Dat wel vaker, als je wat ouder
- 8 Soms je gewoon zin om lekker te

De rest.

ONT.5

We hebben nu geleerd hoe je het gezegde en het onderwerp vindt. Dan blijven er nog woordgroepen over. Ook die zinsdelen hebben een naam. Er zijn zinsdelen die een tijd of een plaats aangeven.

Deze noemen we *bijwoordelijke bepaling* (bijw. bep.).

Hier zie je een paar voorbeelden:

De planten staan op *de vensterbank*. (plaats)

In de kamer staat een kast. (plaats)

Ik ga morgen naar *Utrecht*. (plaats)

Ik kom *om drie uur* bij je spelen. (tijd)

Vorig jaar heb ik *vaak* gezwommen. (tijd)

Gisteren ben ik gevallen. (tijd)

Onderstreep in de volgende zinnen de bijwoordelijke bepaling.

1 De meester staat voor de klas.

2 In de pauze voetballen veel kinderen.

3 Morgen gaan wij zwemmen.

4 Op het dak staat een antenne.

5 Ik heb vorige week twee boeken gelezen.

6 Gaan jullie dit jaar naar Frankrijk?

7 De schriften liggen op de tafel.

8 Gaan jullie naar de camping?

9 Wij gaan nooit in een restaurant eten.

Meestal kan je de bijw. bep. door een woord vervangen.

Dat woord is **dan** als het om een tijd gaat en **daar** als het om een plaats gaat.

De meester staat voor de klas. De meester staat *daar*.

In de pauze voetballen veel kinderen. *Dan* voetballen veel kinderen.

Probeer dat eens met alle bovenstaande zinnen.

Het lijdend voorwerp.**ONT.6**

Het lijdend voorwerp is altijd een persoon of een ding.

Je vindt het lijdend voorwerp door de volgende vraag te stellen:

Wie (of wat) + gezegde + ond.?

Het antwoord is het lijdend voorwerp.

Jan stoot de vaas om. Wat stoot Jan om?

De vaas (= lijdend voorwerp)

Ik neem de tram naar de stad. Wat neem ik?

De tram (= lijdend voorwerp).

De man laat de hond uit. Wat laat de man uit?

De hond (= lijdend voorwerp)

Jan heeft Piet geslagen. Wie heeft Jan geslagen?

Piet (= lijdend voorwerp)

Soms krijg je geen antwoord op deze vraag.

Dan staat er dus geen lijdend voorwerp in de zin.

Kijk maar:

Jan loopt op straat. Wat/Wie loopt Jan?

Ten eerste klopt deze vraag niet en ten tweede kan je geen antwoord geven. In deze zin staat dus geen lijdend voorwerp.

Onderstreep de lijdend voorwerpen in de volgende zinnen:

1 Esther gooit haar pen weg.

2 Iemand heeft mijn fiets gestolen.

3 Ik heb mijn poes eten gegeven.

4 Beatrix heeft altijd een leuk hoedje op.

5 Mijn tante heeft een zeilboot gekocht.

6 Hij heeft mij geslagen.

7 Jonas heeft een spannend boek gelezen.

8 Mijn broer heeft pizza's gebakken.

9 Op een envelop moet een postzegel.

10 Kun jij de deur even dicht doen?

Zinsdelen benoemen.

ONT.7

Wij gaan nu oefenen. Dat doen we op de volgende manier.

Jan loopt over de markt.

Ik ga boodschappen doen.

Jan =

Ik =

loopt =

ga doen =

over de markt =

boodschappen =

De planten staan in de tuin.

Ik ben naar de bioscoop geweest.

De planten =

Ik =

staan =

ben geweest =

in de tuin =

naar de bioscoop =

Jeanne eet een boterham met pindakaas.

Jeanne =

eet =

een boterham met pindakaas =

Ik moet even opbellen.

Ik heb een poes gekregen.

Ik =

Ik =

moet opbellen =

heb gekregen =

even =

een poes =

Wij hebben thuis een computer.

Wij =

hebben =

thuis =

een computer =

Het meewerkend voorwerp.

ONT.8

Het meewerkend voorwerp in een zin is altijd een persoon.

Hoe vind je het in de zin?

Als je voor een zinsdeel **aan** of **voor** kunt zetten, is het een meewerkend voorwerp. Staat er al **aan** of **voor** voor een zinsdeel dan moet je dat weg kunnen laten zonder dat de zin verandert. Met een voorbeeld is het wat duidelijker: Jan geeft zijn oma een zoen.

Je kan zeggen: Jan geeft aan zijn oma een zoen.

Zijn oma is dus meewerkend voorwerp.

Ik schrijf mijn tante een brief.

Ik schrijf aan mijn tante een brief.

Mijn tante is dus meewerkend voorwerp.

Als er al **aan** of **voor** staat, moet je het weg kunnen laten:

Ik geef aan jou een pen.

Ik geef jou een pen.

Dit kan, dus jou is meewerkend voorwerp.

De lamp hangt aan het plafond.

De lamp hangt het plafond.

Dit is onzin, dus er staat geen meewerkend voorwerp in de zin.

Zoek het meewerkend voorwerp (meew. v.w.) in de volgende zinnen:

1 Ik geef aan mijn oom een plant.

2 Jan schrijft zijn zuster een brief.

3 Ik koop voor jou een cadeautje.

4 Erik heeft mij gisteren een brief gegeven.

5 Je kunt aan mij niets vragen.

6 De journalist schreef aan de krant een brief.

7 Wil jij aan jouw moeder dat recept vragen?

Zinsdelen vervangen.

ONT.9

Het is mogelijk om ieder zinsdeel door een woord te vervangen.

Alleen het gezegde kun je nooit vervangen.

Kijk maar:

Ik lees een boek.

Ik lees dat.

Mijn moeder leest een boek in de tuin.

Zij leest dat daar.

Morgen krijgen de kinderen een uurtje vrij.

Dan krijgen zij dat.

Als je een zinsdeel kan vervangen door **dan** of **daar** is het een bijw. bep. Als je een zinsdeel kan vervangen door **dat** is het een lijdend voorwerp.

Vervang jij de zinsdelen eens.

1 De jongen fietst in de straat.

2 Mijn buurvrouw kookt spruitjes.

3 De coureur rijdt op het circuit.

4 Ik geef mijn moeder een zoen.

5 Morgen geeft mijn vader mij een boek.

6 Mijn broer heeft gisteren een hamburger gegeten.

7 Mijn zuster geeft morgen een verjaardagsfeestje.

OEFENLESJES

A

- 1 Gisteren zijn we naar de bioscoop geweest.
- 2 We hebben een spannende film gezien.
- 3 In de pauze hebben we limonade gedronken.
- 4 Daarna gingen we weer op onze plaatsen zitten.
- 5 Na afloop gingen we met de tram naar huis.

B

- 1 In het zwembad zwemmen veel kinderen.
- 2 De meeste kinderen komen in groepjes.
- 3 Sommige blijven de hele tijd in het water.
- 4 Anderen gaan op het gras zonnebaden.
- 5 We kopen altijd een zakje chips.

C

- 1 Mijn oom heeft verleden week een zeilboot gekocht.
- 2 Op de boot staat een lange mast.
- 3 Er hangt ook een klein motortje achter de boot.
- 4 Mijn oom moet de boot schuren en verven.
- 5 Hij heeft mij gevraagd te helpen met dat werk.

D

- 1 Wij zitten nu in de achtste groep.
- 2 Volgend jaar gaan we naar de middelbare school.
- 3 Daar krijg je veel meer meesters en juffen.
- 4 Je eet tussen de middag je brood op school.
- 5 Na schooltijd moet je dan je huiswerk maken.

INTERPUNCTIE

Het alfabet.

IP.1

Hier staat het alfabet:

a - b - c - d - e - f - g - h - i - j - k - l - m
n - o - p - q - r - s - t - u - v - w - x - y - z

Schrijf dit eens over en zet naast elke kleine letter een hoofdletter:

a - A
b - B enz.

Wanneer gebruik je een hoofdletter?

IP.2

Je schrijft een hoofdletter aan het begin van een zin.
De kinderen spelen in het park. Zij spelen met een bal.
Het is lekker weer.

Het woordje **de** krijgt een hoofdletter. Na het woordje park is de zin afgelopen. Dan schrijf je een punt. Na de punt begint een nieuwe zin. Je schrijft dus weer een hoofdletter bij **zij**.

Hieronder staan vijf zinnen.

Zet de hoofdletters en de punten op de juiste plaats.

de meisjes staan op een stoel ze kijken naar buiten er komt een
nieuwe jongen in de straat wonen hij is ongeveer even oud als
zij zijn ze weten zijn naam nog niet

Nog meer hoofdletters.

IP.3

Er zijn nog meer woorden die een hoofdletter krijgen.
Alle namen van mensen, steden en landen, bijvoorbeeld:
Pim Beentjes, Wandana, Petra, Frenklin.

Schrijf alle namen van de kinderen uit je klas op, met op de juiste plaats een hoofdletter.

Let op: de kleine woordjes tussen een voornaam en een achternaam krijgen geen hoofdletter.

Dus: Mies van de Berg, Said el Malem.

Aardrijkskundige namen.

IP.4

Ook de namen van steden, landen en rivieren krijgen een hoofdletter. We noemen dit aardrijkskundige namen.
Bijvoorbeeld: Amsterdam, de Noordzee, Limburg, Frankrijk, de IJssel.

Schrijf het volgende lesje over en schrijf alle hoofdletters, waar ze horen, dus ook aan het begin van de zin.

mefloet ging met zijn ouders naar parijs dat is de hoofdstad van frankrijk door deze stad stroomt een rivier deze heet de seine ze kwamen met de auto door drie steden dat waren utrecht breda en antwerpen antwerpen is een stad in belgië

Speciale dagen.

IP.5

De namen van speciale dagen krijgen ook een hoofdletter.
Bijvoorbeeld: Nieuwjaarsdag, Pasen, Kerstmis.

Doe ook zo met:
sinterklaasavond, oudjaarsavond, bevrijdingsdag.
Maak met deze woorden een zin.

Wat komt er achter?

IP.6

Achter een zin schrijven we een punt (.). Soms schrijven we iets anders. Dat kan een vraagteken (?) of een uitroepeteken (!) zijn.
Als er een vraag gesteld wordt, schrijven we een vraagteken.
Als er iets heel duidelijk gezegd wordt, schrijven we een uitroepeteken.

Schrijf het goede teken achter de zin.
Kies tussen een punt, een vraagteken of een uitroepeteken.

- 1 Wie wil er een lekker koekje van mij
- 2 Harrie roept: "Ik wel "
- 3 Petra's opa deelt koekjes uit
- 4 Is Frenklin al lid van de club
- 5 Wandana wil het niet
- 6 Kom onmiddellijk hier

INTERPUNCTIE

Komma's.

IP.7

Voor woorden als omdat, doordat, dat, gebruik je een komma.
Deze woorden noemen we voegwoorden.

Japie steekt zijn tong uit, omdat de buurvrouw naar hem kijkt.

Zet jij eens komma's in de volgende zinnen.

1 Ik schrijf soms met rode inkt omdat ik dat mooi vind.

2 Mama loopt naar de deur want er wordt gebeld.

3 Ik zeg altijd dat ik niet bang ben.

4 Hij zei dat hij de krant nog niet gelezen had.

5 Ik kom niet omdat ik een afspraak heb.

Nog meer komma's.

IP.8

Als je in een zin een korte pauze neemt, schrijf je ook een komma.

Kijk maar:

Als je wilt, kom ik je halen.

Wanneer ik eet, gebruik ik een vork.

Het is mooi weer, zegt opa.

Nu jij:

1 Als je me slaat krijg je een klap terug.

2 Dat zal ik nooit doen denkt Ilse.

3 Als Harrie mee doet doe ik niet mee.

4 Omdat het regende kwam ik te laat.

5 Omdat jij het zegt doe ik het.

✂

Komma, komma, komma . . .

IP.9

Als je ergens een lettertje weg laat, schrijf je ook een komma:
het - 't, een - 'n, zo een - zo'n, des avonds - 's avonds.

Schrijf de volgende zinnen over en zet er de komma's in:

1 Als je t mij s nachts vraagt, geef ik je zo n raar antwoord.

2 In m n droom zie ik wel ns n spook.

3 des morgens wordt

4 des middags wordt

5 des avonds wordt

6 des nachts wordt

De opsomming.

IP.10

Als je veel dingen achter elkaar opnoemt, heet dat een opsomming. Bij het laatste deel van de opsomming zet je geen komma, maar het woordje **en**.

Kijk maar:

Jan, Piet en Klaas.

Appels, peren, bessen en pruimen.

Nu jij, zet de komma's maar neer:

1 Amsterdam Rotterdam Utrecht en Groningen zijn steden.

2 De Rijn de Maas en de Schelde zijn grote rivieren.

3 Ik vind aardrijkskunde rekenen gym en biologie leuke vakken.

4 Zij heeft een broek een T-shirt en een trui gekregen.

5 Harrie gaat met Pim Jan Petra en Hayat naar het zwembad.

Een overschrijfflesje.

IP.11

We hebben nu geleerd waar we komma's schrijven.

Dat is in de volgende gevallen:

1 Voor een voegwoord (omdat, nadat)

2 Bij een pauze in een zin.

3 Bij weglating van een lettertje ('s avonds).

4 Bij een opsomming.

Aanhalingsteken en dubbele punt.

IP.12

Wanneer iemand iets zegt, schrijven we een dubbele punt (:).

Alles wat gezegd wordt, staat tussen aanhalingstekens.

Bijvoorbeeld:

Wandana zegt: "Ik wil niet dat Piet mee doet."

Moeder vraagt: "Willen jullie iets eten?"

Zet de juiste tekens in de volgende zinnen:

1 Petra zegt Ik heb geen honger.

2 Opa zegt Je moet wat eten.

3 Harrie zegt We doen mee met de zeepkistenrace.

4 Mefloet vraagt Moeten we die zelf maken?

5 Frenklin schreeuwt We hebben hout nodig!

INTERPUNCTIE

Roept u maar.

IP.13

Alles wat iemand zegt, staat tussen aanhalingstekens.

"We gaan de race winnen", zegt Harrie.

Het onderstreepte stuk wordt gezegd.

Dat komt dus tussen de aanhalingstekens te staan.

Trek een streep onder alles wat gezegd wordt

en zet het vervolgens tussen aanhalingstekens.

1 Ik hoop dat we winnen zegt Mefloet.

2 Ik wil zegt Harrie dat we ons best doen.

3 Wat is eigenlijk een zeepkist vraagt Frenklin.

4 Een vergadering zegt opa prima daar kan je niet vroeg
genoeg mee beginnen.

5 Houd op gilt Petra ik wil er niets van weten.

Waar zijn ze nou?

IP.14

In het volgende lesje zijn alle leestekens weggelaten.

Zet ze er maar in.

petra frenklin harrie gaan met opa mee opa zegt we gaan bij
een dame op bezoek bij de dame krijgen ze limonade mogen
we in het fotoboek kijken vraagt petra ja dat is goed zegt de
dame jullie moeten eerst je limonade opdrinken voordat je het
boek krijgt natuurlijk zegt harrie in het boek zitten veel foto's opa
en de dame kijken ook even mee het was een leuke middag

Tekens gezocht.

IP.15

Schrijf de volgende woorden over en zet het juiste teken erachter:

komma

punt

uitroepteken

vraagteken

aanhalingstekens

dubbele punt

Invullen maar!

Aan het eind van een zin, schrijven we meestal een We
schrijven een achter de zin bij een vraag. Wanneer
iemand iets heel duidelijk wil maken, schrijf je een achter
de zin. Als iemand iets gaat zeggen, schrijf je eerst een
Alles wat gezegd wordt, zet je tussen Bij een korte pauze
in een zin schrijf je een

OVERZICHT DEELVAARDIGHEDEN

MORFOLOGIE

SAMENSTELLINGEN

BLOK 2	OEF. 9
BLOK 3	OEF. 2
BLOK 4	OEF. 2
BLOK 5	OEF. 1
BLOK 6	OEF. 2
BLOK 7	OEF. 1

SAMENSTELLINGEN MET VOOR- OF ACHTERVOEGSEL

BLOK 1	OEF. 2
BLOK 6	OEF. 1
BLOK 8	OEF. 1
BLOK 8	OEF. 6

WOORDAFLEIDING

BLOK 2	OEF. 1
BLOK 4	OEF. 8

WOORDAFLEIDINGEN MET WERKWOORDEN

BLOK 1	OEF. 1
BLOK 6	OEF. 5

TRAPPEN VAN VERGELIJKING

BLOK 1	OEF. 3
BLOK 3	OEF. 3

WOORD- EN ZINSBETEKENIS

TEGENSTELLINGEN, SYNONIEMEN EN HOMONIEMEN

BLOK 1	OEF. 7
BLOK 2	OEF. 5
BLOK 2	OEF. 6
BLOK 3	OEF. 6
BLOK 3	OEF. 8
BLOK 6	OEF. 8
BLOK 7	OEF. 7

DENKRELATIES

BLOK 4	OEF. 7
BLOK 5	OEF. 7
BLOK 6	OEF. 6

VOORNAAMWOORDEN

BLOK 1	OEF. 5
BLOK 1	OEF. 6
BLOK 2	OEF. 2

OVERZICHT DEELVAARDIGHEDEN

VOORNAAMWOORDEN

BLOK 2	OEF. 4
BLOK 3	OEF. 1
BLOK 3	OEF. 5
BLOK 3	OEF. 7
BLOK 4	OEF. 5
BLOK 5	OEF. 2
BLOK 6	OEF. 4
BLOK 7	OEF. 3
BLOK 7	OEF. 5

AFKORTINGEN

BLOK 5	OEF. 4
BLOK 7	OEF. 6
BLOK 8	OEF. 5

WOORDENSCHAT/WOORDOMSCHRIJVING

BLOK 1	OEF. 4
BLOK 2	OEF. 3

WOORDENSCHAT/THEMAWOORDEN

BLOK 2	OEF. 8
BLOK 4	OEF. 4
BLOK 6	OEF. 3
BLOK 7	OEF. 2
BLOK 8	OEF. 2

WOORDENSCHAT (DIVERSEN)

BLOK 1	OEF. 8
BLOK 3	OEF. 4
BLOK 4	OEF. 1
BLOK 4	OEF. 9

FIGUURLIJK TAALGEBRUIK

BLOK 2	OEF. 7
BLOK 4	OEF. 6
BLOK 5	OEF. 5
BLOK 5	OEF. 6
BLOK 6	OEF. 7
BLOK 7	OEF. 4
BLOK 7	OEF. 8
BLOK 8	OEF. 4
BLOK 8	OEF. 7

ZINSSTRUCTUUR

VOORZETSELS

BLOK 8	OEF. 3
--------	--------

OVERZICHT DEELVAARDIGHEDEN

ZINSSTRUCTUUR

BLOK 4	OEF. 3
BLOK 5	OEF. 3

WOORDAFLEIDINGEN MET WERKWOORDEN

BLOK 1	OEF. 1
BLOK 6	OEF. 5

